

Sprawozdanie

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM W BRZEŻANACH

ZA ROK SZKOLNY

1894.

TREŚĆ:

1. Wywody etymologiczne w dziele Cyncerona „De natura deorum“ zebrat i w świetle nowszej gramatyki porównawczej przedstawił Tomasz Szafran, nauczyciel c. k. gimnaz w Brzeżanach.
2. Wiadomości szkolne przez Dyrektora.

BRZEŻANY.
Nakładem funduszu naukowego.
Z DRUKARNI A. CICHOCKIEGO
1894.

Ry. Lwów
Spr. 11

Historia umiejętności etymologii sięga dalekiej starożytności a mianowicie czasów jońskich filozofów i słynnego sporu o powstanie języka „φύσει czy θέσει“. Na reguły i prawa języka w tem etymologizowaniu nie zważano a powodowano się w wyprowadzaniu słów zewnętrznem, często przypadkowem podobieństwem brzmienia. Brać tego za złe starożytnym nie można, jeśli nowsi nawet uczeni w wywodach mytologiczno - etymologicznych do niedawnych czasów nie o wiele wyżej stali od starożytnych¹⁾. Cycero postępując torem filozofów greckich tworzył wywody etymologiczne, z których sam każe Kotcie de nat. deor. III. 24, 62 sztydzić i których też część znaczną nowsi uczeni potępili.

Wywody te etymologiczne Cycerona, znajdujące się w jego dziele „De natura deorum“ są następujące:

II. 24, 62. Quod ex nobis natos liberos appellamus, ideirco Cerere nati nominati sunt Liber et Libera; quod in Libero servant, in Libera non item“. Wyrazy liber, liberi i Ljber, Ljbera brzmiały w temacie jednakowo. Nadto identyfikowano wówczas boginią Libera z Proserpiną jako córką Cerery²⁾ i wszystkie trzy bóstwa t. j. Liber, Libera, Ceres czczono wspólnie i wspólną też miały świątynię zbudowaną r. 496 pd Chr. przez Aulusa Postumiusa. Z tych przyczyn nie

1. Curtius: Grundzüge der griech. Etymologie Leipzig 1879. p 5-6.

2. Preller-Jordan: Roemische Mytologie. I p 50 i Goethe: M.

Tul. Cic. de natura deorum libri 3. Leipzig 1887 p 130.

łatwiejszego nie było dla Cyncerona, jak nazwy bóstw tych Ljber i Ljbera uważać za ściśle spokrewnione z liber i liberi.

Nowsi uczeni³⁾ na podstawie gramatyki porównawczej wyprowadzają słowa: liber i liberi od pierwiastka *l̄ub*: *l̄ib*, pojawiającego się w wyższym stopniu w tych wyrazach i w starszych *loebes-um* (Pauli Epitome 121), *loeber-tat-em*. Długie „i“ obok starszego „oe“ w zestawionych tu wyrazach powstało przez formę pośrednią „*l̄ub*“ - ⁴⁾).

Przeciwnie nazwy bóstw Liber (Lebro, Corp. Inscr. Lat. 1. 174; Leiber, Ephem. epigr. 1. 14. 21.)⁵⁾ i Libera (Proserpina) wyprowadzają powszechnie od pierwiastka zupełnie innego a to „*ljb*“, występującego w *libare* i w greckim *λειβω*⁶⁾). Liber zatem i Libera są bóstwami obfitości ziemi, która płynie „mlekiem i miodem“. Byli jednak i obrońcy zapatrywań Cyncerona. (Corssen⁷⁾).

II. 25, 64 „*Κρόνος* enim dicitur, qui est idem *Χρόνος* id est spatium temporis“. Leo Mayer⁸⁾ przyznaje że *Κρόνος* i *Χρόνος* mogą pochodzić od wspólnego pierwiastka, lecz pojęciami identycznymi nie są wcale. J. Pott⁹⁾ uważa „*Κρόνος*“ za „twórczy czas“ jako wyraz o tym samym

3. Curtius: Grundz. d. gr. Et. Lpzg 879 p 367 i 368; Vaniczek: Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache Lpzg. 881. p 254; Brugmann: Grundziss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen Strassburg 886 i 889 Bd I i II część 1. § 49.

4. Stolz w Iwana Müllera Handb.ach II² p 274 § 34 uw.; Brugmann w wyz. wspom. dziele 1. § 49 uw. 1.

5. Stolz II² p 273; Corpus Inscriptionum latinarum 8, 2632; Jordan Kritische Beitrage II p 48.

6. Curtius w wyz. wspom. dz. p 365 i 541, Vaniczek w w. wsp. dz. p 237; Stolz II² p 264 § 16.

7. Aussprache und Vocalismus der latein. Sprache I² p 379.

8. W Kuhn's Zeitschrift für vergl. Sprachforschug 8, 59.

9. Kubns Zeitschrift f. vgl. Sprachf. 26. 193.

pierwiastku, co sanskryckie „harana. Lecz inni¹⁰⁾ wprowadzają wyraz *Κρόνος* (=staro-indy.: *κρ-a-nas*) od pierwiastka „*κρ*“ występującego w greckim *κράνω*, *κράνωτος*, niemieckiem *wirk-end*, *wirk-sam* zaś „*κρόνος*“, jako „granicę przestrzeni czasu“ porównują z łacińskiem „*hora*“ o takim samym źródłosłowie jak i w sanskryckiem „*hara-mi*“ (trzymam) do pierwiastka „*har*“.

II. 25, 64 i III. 24, 62: „*Saturnus autem est appellatus, quod saturaretur annis*“. Już Varro w „*de lingua latina*“ 5, 64, powiada „*ab satu dictus est Saturnus*“ a według Festi Epitome (p. 325) „*tenensque falcem effingitur*“ To też nowszych czasów uczeni¹¹⁾ opierając się na tej podstawie, że w *Saturnus* jest „*a*“ długie, wywodzą takowy od pierwiastka „*sa* = *sə* = łacińś. *se*¹²⁾. *Saturnus* więc ma być ten sam wyraz co faliski „*Sa-eturnus* za *Sa-jeturnus* = „*bóstwo zasiewów*¹³⁾. Lecz Stolz wraz z innymi uczonymi¹⁴⁾ i to z większem prawdopodobieństwem wyprowadzają *Saturnus* od sanskryckiego wyrazu „*Savitar* = *twórca*“.

Na wszelki sposób etymologia „*Saturnus* od *saturor*“ jest mylna i słusznie przedstawia *Cycero* w III. 24' 62, *Kotte* sztydzącego między innymi i z tego wyvodu, gdyż

10. Curtius w wyż. wsp. dz. p 154; Brugmann I § 78 p 70 i II § 67, 2, b p 142 przeciw Fröhdemu w *Bezenbergers Beitrage* 7. 322. Osthoff w *Morphol. Unters.* 4. 374. Göthe *Cic. de n. d.* p 131.
11. Curtius *Gr. Etymol.* p 379; Vaniczek: *Etymol. Wörterb.* p 286; Göthe p 131. Jordan-Preller: *Röm. Mythol.* II; p. 11. Schweizer w *K. Z.* 3. 385.
12. Brugmann *Grund.* § 103 d. i 109 c.
13. Grassmann *K. Z.* 16. 111; Jordan-Preller *R. Mythol.* II, 11.
14. Stolz *Müllers Handb.* II² p 271. Schweizer-Siedler *K. Z.* 18 305 i 16, 139; O. Meyer: *Quaest. Homer.* p 8; Nissen: *Tem, plum* p. 130; Pauli: *Altindische Studieu* 4. 41.

jakkolwiek Saturnus miał się nasycać swemi dziećmi (Hesiod Theogon. 452) to jednak „saturor“ pochodzi od innego niż Saturnus pierwiastka a to od „sa„ znaczącego „sycić“¹⁵).

II. 25, 64. „Sed ipse Juppiter, id est „iuvans pater“, quem conversis casibus apellamus a iuvando Jovem“. Taką etymologię podaje pierwszy Ennius u Varrona de lingua latina (V. 65.) Przeciwnie za tym samym Enniussem każe Cycero Balbusowi (II. 2, 4, i II. 25, 65.) mówić „Sublime candens, quem invocant omnes Jovem“. Już Varro w l. l. (5, 66,) podaje formę „diovem“ jako „Iovem“ wskazując pierwiastek „diieu“¹⁶), który podaje do tego wyrazu nowsza gramatyka porównawcza¹⁷).

Nominativus sing. Jupiter albo lepiej Juppiter, wykazujący też formy tegoż przypadku „Diovis, Jovis, Dispiter“¹⁸) a tak niefortunnie przez Cycerona za Enniuszem z „iuvans pater“ zestawiony, powstał z „diieu pater“¹⁹) następnie po zamianie nagłosowej grupy spółgłosek „dii“ w „i“ względnie w „j“²⁰) tudzież bezakcentowej „a“ drugiego składnika (t. j. pater) w „i“²¹) brzmiał „Jeu-piter. Ponieważ zaś według łacińskich praw głosowni dyftong „eu = ēū“ przeszedł w „ou„ a następnie w „u“²²), więc powstała

15. Vaniczek: Etymol. Wörterb. p 186.

16. Brugmann Grundziss I p 150 § 169.

17. Curtius: Grundz. der gr. Etymol. p 616; Vaniczek Etymol. Wörterb. p 124-5; Schoemann: Cic. de nat. deor. Lpzg 876 p 114; Göthe: Cic. de nat. deor. p 67.

18. Stolz: Müller Handb. II² p 254 i 185

19. Grassmann K Z. 16, 114; Brugmann Grundz. II, 451; Stolz: Jw. Müllers Handb. II² p 158 § 26, b.

20. Stolz: J. Müllers Handb. II² p 302, § 63. 1; Brugmann Grundz. I p 373. § 506.

21. Brugmann: Grundr. I p 92 § 97; Curtius Grundz. d. gr. Etymol. p 269.

22. Brugmann: Grundr. I, p 172. 1.

forma Joupiter, a następnie Jupiter t. j. ojciec niebieski²³⁾ Brugmann²⁴⁾ zestawia Jupiter = Juppiter z greckim Ζεύ πάτερ jako nominatywnie używany vocativus.

Pierwsza część wyrazu Jupiter nie mogła pochodzić od „iuvo“²⁵⁾ niejako „chroniący ojciec“ już pomijając niezgodę znaczenia z rzeczywistością, gdyż temu ojcu przypisywano też zniszczenie szerzone zsełaniem piorunu, dlatego że etymologia „iuvans pater“ sprzeciwia się zasadom głosowni „u“ bowiem w „iuvare“ jest krótkie²⁶⁾.

Co się tyczy pisowni Jupiter i Juppiter²⁷⁾ to uczeni²⁸⁾ wyjaśniają takową zapomocą ostrej wymowy spółgłoski po długiej samogłosce.

II 26, 66. „Junonem a iuvando credo nominatam“ Etymologia zupełnie mylna. Powszechna bowiem panuje zgoda między uczonymi, że wyraz „Juno“ ma taki sam pierwiastek jak Juppiter, ale co do sposobu powstania, to w zdaniach badaczy wielka panuje różnorodność. Jedni²⁹⁾ uważają tę nazwę bogini za identyczną z grecką *Διώνη*. Drudzy³⁰⁾ widzą w niej formę „Jovino“ jako femininum do Jovis, podobnie jak to Stoicy czynili, któ-

23. Fröhde B. B 7, 124; Stolz: J Müllers Handb II² p 276 § 35 i p 331 § 78, b.

24. Grundr. II p 60 § 36 i II p 363 § 122 i I p 464 § 612; Stolz w J. Müll. Handb. II p 196; Henry: Précis de grammaire comparée du grec et du latin. Paris 889 p 100 uw.

25. Tak chce Ahrens K. Z. 3, 162.

26. Vaniczek Etymol. Wörterb. p 225; Stolz: J. Müll. Handb. p. 265 § 21.

27. Stolz: J. Müll. Handb. II² p 331. § 78, b.

28. Corssen: Ausspr. I² p 211; Pauli K. Z. 18, 8; Seelmann: Ausspr. p 109; Stolz: J. Müll. Handb. p 254; Brugmann: Grundr. I p 464 § 612.

29. Schoemann: Cié. de nat. deor. p 109; Pott: K. Z. 6. 148.

30. Goethe: Cié de nat. deor. p 133; Preller I p 271; Roscher: Studien zur vergleichenden Mythologie 2. 875 do wyrazu Juno; Georges Lat. Wörterb. II p 430.

rzy zdaniem Cycerona (de nat. deor. II. 26, 66.) „effeminarunt autem eum (aëra) Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius“. Inni wreszcie albo³¹⁾ biorą za podstawę pierwiastek mocny „diieu“ i podwójny sufix „—n—o(n) a więc diieu—n—o(n) = Ju—n—o(n) albo³²⁾ też pierwiastek słaby „diiu“ i podwójny suffiks „—un—o(n) a więc diiu—un—o(n) = Juno. W obec tych zdań wypada powtórzyć zapatrywanie Fröhdego³³⁾, że sposób powstania tego wyrazu jest niepewny, ale wyszedł od pierwiastka „ieu„ (t. j. diieu).

II. 26, 66. „Nomenque productum, ut Portunus a portu, sic Nuptunus a nando paulum primis litteris immutatis“. Wywód wyrazu „Portunus“ od „portus“ słuszny. Uczeni³⁴⁾ bowiem wyprowadzają obydwie te wyrazy od tego samego pierwiastka „por—“ (n. p. w gr. *πόρ-ο-ε*) a i Curtiusa³⁵⁾ wywód od pierwiastka „per“ temu się nie sprzeciwia, gdyż „por“ i „per“ są te same pierwiastki z samogłoską o różnym stopniu nateżenia³⁶⁾. Nazwę „Portunus“ nadawano Janusowi, który według Paulusa (Festus p 56) „clavim manu tenere fingeatur et deus putabatur esse portarum“ a później zmieszano go z greckim Melikertesem³⁷⁾

Co do wywodu drugiej nazwy „Neptunus a nando“ każe Cycero Kocie ostro odpowiadać słowami III. 24, 62. „quoniam Neptunum a nando appellatum putas, nullum est nomen, quod non possis una littera explicare, unde

31. Corssen: Ausspr. II p 577; Krit. Nachtraege zur latein. Formenlehre Leipzig 866 p 142.

32. Grassmann: K. Z. 16. 161; Vaniczek: Etymol. Wörterb. p 124.

33. W Bezzenbergers Beitrage 7. 124.

34. Vaniczek: Etymol. Wörterb. p 155; Lottner K. Z. 7. 19.

35. K. Z. 3. 413 i Griech. Etymol. p 272.

36. Stolz: J. Müllers Handb II² p 263; Brugmann Grundr. § 295.

37. Preller-Jordan: R. Mythol 1. p 177.

ductum sit! in quo quidem magis tu mihi natare visus es quam ipse Neptunus“. A jednak wyraz ten pokrewny jest z „nare“ w znaczeniu „płynąć“ od pierwiastka „sna“ pojawiającego się też i w *navis*³⁸⁾ ale wywód *Nevitunus* = *Neutunus* = *Neptunus*³⁹⁾ jest nieprawdopodobny gdyż nie można podobnej przemiany „v“ w „p“ poprzeć przykładem⁴⁰⁾. To też inni uczeni porównują wyraz *Neptunus* z sanskryckim „*Naupati* = bóg chmurnego nieba“ odnosząc go do pierwiastka „*nabh*“ (*nebula*, *νεφος* *nebo*,⁴¹⁾. *Grassmann*⁴²⁾ występuje przeciw *Spiegлови* który⁴³⁾ proponował wywód od pierw. „*nap*“, i uważa za rzecz możliwą wyprowadzać ten wyraz od pierw. „*nabh-*“ wytryskać. Przyznaje mu słuszość *Siegel*⁴⁴⁾. *Vanicek*⁴⁵⁾ wyprowadza takowy od „*x nep-*“ występującego w sanskryckim „*nepa* = woda“.

Powstanie *Neptunus* na wzór *paticipiów* z suflksem „*mnno*“, ze względu na pisownię *Neptunus* jak *Portunus* (w *Corpus inscript. latin.* I. 320, 324.) jest niemożliwe, gdyż w tym wypadku pozostaje niewyjaśniona środkowa spółgłoska „*t*“. W obec tego wypada przyjąć etymologię *Corssena*⁴⁶⁾ zapomoć przyrostka „*-ti-*“ tworzącego temat tego wyrazu: *x Nep t(i)-un u-s*, *Nep-t-un-u-s*, podobnie jak poprzedzający „*Por t-un-u-s*“.

38. *Preller-Jordan R. M.* II p 120; *Schoemann: C. d. n. d.* p 149.

39. *Göthe: C. d. n. d.* p 133. *Schoemann C. d. n. d.* p 149.

40. *Brugmann: Grundriss* p 153.

41. *Curtius: Grundz. der gr. Etymol.* p 265.

42. *K. Z.* 16, 167.

43. *K. Z.* 13. 371.

44. *K. Z.* 19, 392

45. *Etymol. Wörterb.* p 18

46. *Aussprache itd.* I p 580.

II. 26. 66: „Terrena autem vis omnis atque natura Diti patri dicata est, qui dives, ut apud Graceos *Πλούτων* quia et reciduunt omnia in terras et oriuntur e terra“.

Wprawdzie zestawienie to „Dis pater“ i „dives *Πλούτων*“ nie podoba się Schoemanowi⁴⁷⁾, ale uchodzi za słuszne u wszystkich nowszych uczonych⁴⁸⁾. Skoro bowiem wywód Leona Meyera od pierwiastka „dit-“ lub „d̄iti“ upadł wobec zdania Haveta⁴⁹⁾, który wykazał, że podobnych pierwiastków („dit-“ „diti“) niema, wszyscy uznają za wspólne źródło tych wyrazów pierwiastek „diu = div“⁵⁰⁾. Od tego to tedy pierwiastka, zapomocą sufiksu „-t-“ utworzone tematy „diu-et- (mocny) i „dit-“ (słaby) są podstawą wyrazów Dives, Ditis, zaś Dis identyczne z pelignijskiem „des“ jest nowotworem⁵¹⁾.

II 26. 66: „Cui (t j. Diti) nuptam Proserpinam, quod Graecorum nomen est, quae *Περσεφόνη* Graece nominatur, quam frugum semen esse volunt.“

Jedni uważają wyraz Proserpina za czysto łaciński⁵²⁾ i wyprowadzają go od pierwiastka „serp-“ = grec. *ἔρπ*“. Drudzy⁵³⁾ za Arnobiusem III. 33: quod sata in lucem proserpant, cognominatam esse Proserpinam, przyjmują pochodzenie greckie tego wyrazu za pośrednictwem ła-

47. Cić de n. deor. p 149.

48. Peter u Roschera: Mythol. Wörterb. p 1179; Stolz: J. Müller Handb. p 331; Jordan-Preller: Roem. Mythol. p 68 uw 3.

49. Mémoires de la société de linguistique. Paris 868, II p 177. Curtius: gr. Etymol. p 236.

50. Vaniczek: Etymol. Wörterb. p 124; Goethe: Cić. de n. deor. p 133. Pauli: K. Z. 18, 12.

51. Stolz: Müller Handb II² p 325 § 77. 3.

52. Corssen: Ausspr. I p 243; Bondryć: Grammaire comparée des langues classiques. Paris 868 p 243; Schweizer-Sidler K. Z. 18, 109 i 18, 301; Curtius: Gr. Etymol. p 240.

53. Schoemann: Cić de n. deor. p 150; Goethe C. de n. d. p 133.

cińskiego „proserpo“. Lecz łącznik taki między nazwiskami spostrzeżono dopiero, gdy nazwa łacińska już dawno istniała⁵⁴). Inni⁵⁵) wreszcie ze względu na stary genitiv. „Prosepna⁵⁶) wywodzą ten wyraz od greckiego „Προσεγόρη“ a Jordan⁵⁴) dodaje w tym względzie następujące formy przejściowe: Persepona: Perserpna; Prosepna (cf. wyżej genit. Prosepna⁵⁶): Proserpna: Proserpina.

II. 26, 67: „Mater autem est a gerendis frugibus „Ceres“ tamquam „Geres“, casuque prima littera itidem inmutata, ut a Graecis; nam ab illis quoque „Αημήρη „ quasi „Γημήρη“ nominata est“. Porów. nadto III. 20. 52. i III. 24, 62. Tak sądził Cycero za Enniuszem⁵⁷). Tak wywodził też „Ceres“ i Varro (L. L. V. 64.) z dodatkiem „antiquis enim C, quod nunc “G“. Lecz według nowszych badań w Ceres i gero są różne pierwiastki a to w gero: „ges“⁵⁸), zaś w Ceres „cer“ (= sanskryc. kar“) występujący w „Cerus = divus w pieśni Saliów⁵⁹). Ceres miało być pierwotnie abstractum bezrodzajowe⁶⁰). Zapatrywanie Potta⁶¹) Boppa⁶²) Grassmanna⁶³), wyprowadzających „Ceres“ od sanskryckiego pierwiastka „krsh“ brózdę robić ,uprawiać rolę“, tak że „Ceres“ znaczyło-

54. Jordan: Krit. Beitrage p 71; Mythol II, 50.

55. Usener: Rhein. Mus. 22, 435; Grassmann K. Z 16, 106; Zuyss K. Z. 17, 436.

56. Ritschl: Supplem. priscae latinit. I, p 14.

57. Birt u Roschera Mythol. Wörterb. p 859.

58. Curtius: Gr. Etymol. p 476; Vaniczek: Etymol. Woerterb p 84.

59. Corssen: Krit. Beitr. p 342 i K. Z. 3. 271; Birt u Roschera w Mythol. Wörterb. p 860; Preller-Jordan: R. Myth. I, 79; i II, 4; Düntzer: K. Z. 13, 15; L. Meyer: K. Z. 5. 382.

60. Stolz u J. Müllera Handb. p 326, 4.

61. Etymol. Forschungen, Lemgo 836 I, p 197; i K. Z. 26, 241.

62. Vergl. Gramm. Berl. 861. I. p 282.

63. K. Z. 16, 175-6.

by „Pflügerin“, zbija Corsen⁶⁴) opierając się na Knöttelu⁶⁵) i przemawia za wywodem od pierwiastka „cer“.

Co do drugiego wywodu *Αημύττη* z *Γημύττη*, to tak myśleli uczeni greccy; tak też wierzyło i wiele nowszych i tego zapatrywania broniło⁶⁶). Inni⁶⁷) uważają za prawdopodobniejsze, pochodzenie od *Αία μύττη* = bogini matka „, gdyż wyraz „Αία“ według Hesychiusa u Tyrreńczyków miał oznaczać „Rhea“ a miał być i w dalekiej doryckim. Göthe⁶⁸) wreszcie sądzi, że *Αημύττη* powstało przez hyferezę z *Αημο-μύττη* wskutek dyssymilacji⁶⁹). Ponieważ „*δημο*“ pierwotnie oznaczało „ziemię“, więc *Αημύττη* jest matką ziemi.

II. 26, 67: „Jam qui magna verteret, Mavors...“

Jak etymologia Cycerona jest nikłą (pw. III. 62), tak i nowsze zapatrywania są rozmaite⁷⁰) a wylicza je Corsen⁷¹). Mommsen⁷¹) nadaje imieniu Mavors, które jest starszą formą do późniejszego „Mars“⁷²) pierwotne znaczenie „avertens = obrońca“. Pott⁷³) upatruje w tem imieniu boga wojny również pierwiastek słowa „vertere“. Schweizer-Siedlera⁷⁴) wywód Mavors z „maga (= *μαζη* + vor-

64. Aussprache itd. Ip. 473 i K. Z. 16, 302 i 18, 311.

65. Zeitschr. f. Alterthumswiss 852 l. 17. i Zeitschr. f. vergl. Sprachf. I, 88. 67-7 i 164.

66. Ahrens: de dial. dor. p 80; Kühner Gr. Gramm. I² p 122; Schoemann Cié de n. deor. p 150.

67. Schoemann: Cié de n. deor. p 150.

68. Cic. de n. d. p 133 uw.

69. Brugmann u J. Müllera Handb. II² p 74 § 61; L. Meyer: Vergl. Grammat. I² p 526; Baunack: Rhein. Mus. 37 476.

70. Goethe Cié. de n. d. p 134 uw.

71. K. Z. 2, 1-35; Preller-Jordan: Roem. Mythol. 1. 334. Mommsen: Unterital. Dialecte p 267.

72. Goethe Cié. de n. d. p 134; Georges: Latein Woerterb. p 741.

73. K. Z. 26, 204.

74. K. Z. 18. 304.

tens (vertens) jest wprawdzie z prawami głosowni zgodny ale wątpliwy. Schoemann⁷⁵⁾ za Carssenem⁷⁶⁾ widzi związek między „Mavors“ a „mas, genitiv. maris“, które pierwotnie brzmiało „mars“. Przez reduplikację źródłosłowu tego słowa, miało powstać „Mar-mar“, jak to jest w pieśniach braci Arwalskich⁷⁷⁾ a ustępnie „Mamer-s“ i po przemianie „m“ w „v“ zaś „e“ w „o“: Ma-vor-s. Vanicek⁷⁸⁾ wyprowadza ten wyraz z podwójonego pierwiastka „mar“⁷⁸⁾ występującego w greckim *μαρ-μαῖω* błyszczyć i w łacińskim „mar-mor“ i z osłabioną samogłoską w drugiej części w „Ma-mer tini“ Rzecz można przedstawić następującym sposobem: x Mar-mar-t(i)-s, po przejściu wargowej trwałej w chwilową (ef. francuskie „mar-bre==mar-br“), x Mar-br-t-s,, a po przemianie chwilowej w powiewną: x Mar-vr-t-s (porówn. Mavrte⁸⁰⁾) Z tego przez kontrakcję „au“ w „a“⁸¹⁾ „Mars“ a przez rozwinięcie się nasalis sonans: „Mavors“. Wyżej wzmiankowane założenie Corssena o tyle jest wątpliwe, że „mas“ nie mogło brzmieć pierwotnie⁸²⁾ „mars“ gdyż jego „r“ przez rotacyzm powstałe z pierwotnego „s“ tylko w casus obliqui istnieje.

W obec tego stanu rzeczy etymologia Vaniczka, zdaje się, ma najwięcej wagi, a wywód Cycerona nie jest niczem jak zwyczajną etymologią słuchową.

75. Cić. de n. d. p 150 nw.

76. Zur vergl. Sprach f. II, 1.

77. C. J. L. I. 28.

78. Etymol. Woerterb. p 214-15.

79. B ugmann: Grundz. II p 90 § 52, 1. i Pauli: Altitalische Studien 4, 56; Roscher: Etymol. Wörterb. p 444.

80. C. J. L. 1, 163.

81. Stolz: J müllera Haudb. II, p 273.

82. Curtius: Etymol. p 103 i 313; Benfey: Wurzellexicon, Berlin 839-842 II p 36; Pott: Etymol. Forschung. ed. 2. 859 p 206.

II. 26, 67 „Minerva autem, quae vel minueret vel minaretur“. Porówn. także III. 24, 6. Z ostatniem słowem „minaretur“ połączył tę nazwę bogini „Minerva“ Cyce-ro może ze względu na groźne rysy i charakter tej bogini jako użyczającej zwycięstwa (83), zaś z „minuere“ chy-ba tylko równem brzmieniem pierwszej zgłoski powodo-wany. Pierwiastki bowiem tych słów t. j. do „minuere“ „mi“ z przyrostkiem „nū“ (cf. grec. $\mu\iota\upsilon\upsilon\theta\omega$ 84), zaś do „minari“ „min“ z „men=man“ występującego w „mons“ (85) są zupełnie różne od pierwiastka, od jakiego na mocy praw głosowni i gramatyki porównawczej uczeni (86) dzisiaj powszechnie wyraz „Minerva“ wyprowadza-ją. Pierwiastek ten jest „men“ występujący w „mens, me-mi-ni, greckiem $\mu\acute{\epsilon}\nu\text{-}\sigma\varsigma$ (87). Od tematu nominalnego $\times$ men-es“ przez dodanie sufiksu drugorzędnego — „ua“ (88) powstało „Men-es-ua“ (89) a po zrotacyzowaniu „s“ względnie „z“: Men-er-ua (90): Men-er-va: Min-er-va, gdyż indogermańskie „e“ odpowiada po nosowych w zamkniętej zgłosce łacińskiemu „i“ 91).

II. 27, 67: „Cumque in omnibus rebus vim habe-
rent maxumam prima et extrema, principem in sacrifi-

83. Preller-Jordan: Roem. Mythol. I, p 296-7.

84. Vaniczek: Etymol. Woerterb. p 203; Brugmann: Grundr. p. 159 § 180; Schulze K. Z. z r. 822 p 426; Schleicher: Compendium p 357.

85. Vaniczek: Etymol. Woerterb. p 210; Stolz u J. Müllera Handb z 263.

86. Brugmann: Grundriss § 190 i 217; Preller-Jordan: Roem. Mythol. 1, 289; Goethe Cié de n. d. p 134; Schoemann Cié. de n d. p 150.

87. Brugmann: Geundr. II p 390.

88. Brugmann: Grundr. II p 128.

89. Brugmann: Grundr. I d 152 i 428.

90. Stolz w J. Müllera Handb. p 298, 2 i 307, 4; C. J. L. 101. 1457, 1462; Vaniczek Etymol. Woerterb. p 208.

91. Stolz: Jw. Müllera Handb. p 256.

cando Janum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est ductum, ex quo transitiones perviae „iani“ foresque in liminibus profanarum oedium „ianuae“ nominantur.

Uczeni częścią się zgadzają z etymologią Cycerona łącząc pochodzenie słów „ire“ i „ianua“ i uważają tego boga w pierwotnem znaczeniu za opiekuna wchodów, drzwi, bram.⁹²⁾ Inni łączą imię „Janus“ z pierwiastkiem „ja“ (starosłow. jad., pol. jadę.) pojawiającym się w „ianua“⁹³⁾, zaś „ire“ wywodzą od pierwiastka „i-“⁹⁴⁾ Inni⁹⁵⁾ wreszcie i może najprościej i najsłuszniej w kierunku monoteistycznym wywodzą „Janus“ od znanego już pierwiastka „diieu“ w formie słabej „diu“. Już bowiem w starożytności łączono Jowisza z Janusem: „Jovi Diano“ (C. J. L. 5, 783). Wyraz „Janus“ tedy powstał na wzór Diana jako przymiotnik na „--anus“ z Diu-a-nu-s⁹⁶⁾ przez zanik „u“ przed samogłoską⁹⁷⁾: „Di anu-s“ a następnie po uproszczeniu nagłosu: Janus⁹⁸⁾. Inni⁹⁹⁾ za Hartungiem ze względu na formy Ablat.: „Jane, Janu“ i dativ. „Janui“ tworzą formę „Janus jako partic. praes. za pomocą sufiksu „-an“. Pierwotne znaczenie nazwy tego bóstwa byłoby tedy: „Bóg światła, słońca“, które następnie przeszło w znaczenie „Bóg początku“ (dlatego w modlitwach naprzód wzywany¹⁰⁰⁾ który jako

92. Boethke: Ueber das Wesen des Janus. Progr. gimn. Toruń 863

93. Vaniczek: Etymol. Woerterb. p 37.

94. Vaniczek. Etym. W. p 36; Curtius: Gr. Etymol. 401.

95. Preller-Jordan: Roem. Mythol. 1. 167; Goethe Cic. de n. d. p 134; Schoemann cic. de n. d. 150.

96. Grassmann K. Z. 16, 161.

97. Stolz w J. Müll. Handb. II² p 262, 4.

98. Stolz w J. Müll. Handb. II₂ p 302.

99. Preller-Jordan Roem. Mythol. 1. 167, uw. 2; K Z. 7. 80. Le-gerlotz K. Z. 7, 300; Grossmann K. Z. 11. 8.

100. Goethe Cic. de n. d. 134 uw. 3.

„odźwierny niebieski“ bramy nieba rano otwiera a wieczorem zamyka¹⁰¹).

II 27. 67. „Nam Vestae nomen a Graecis; ea est enim, quae ab illis *Ἑστία* dicitur“. Dedukcyja o tyle słuszna, że oba wyrazy „Vesta i *Ἑστία*“ pochodzą od wspólnego pierwiastka „ves-“, indogerm „vas-“¹⁰²) występującego np. także w łac. „Ves-uv-ius“,¹⁰³) a znaczącego „świecić, palić“^{1 4}), tak więc łacińskie „Vesta“¹⁰⁵) bogini ogniska domowego“ pojęciem zupełnie odpowiada greckiej „*Ἑστία*“. W obec tego wtem tylko zbłądził Cycero, że nazwę Vesta przedstawia jako przejętą od Greków, podczas gdy nazwa ta jest staroitalska. .

II, 27, 68: „Nec longe absuut ab hac vi (sc. Vestae) di Penates sive a penu ducto nomine (est enim omne, quo vescuntur homines, penus) sive ab eo, quod penitus insident; ex quo etiam „penetrales“ a poetis vocantur“. Pokrewieństwo etymologiczne wyrazów „Penates“, penus, penitus“ jest widoczne¹⁰⁶). Wszystkie bowiem pochodzą od tego samego pierwiastka „pan-“=żywić“ występującego w „pan-is“ a w zesłabionej formie „pēn-“ w Penates, penus, penitus¹⁰⁷). Wyraz Penates utworzony

101. Preller-Jordan: Roem. Mythol. I³, 168.

102. Vaniczek: Etymol. Woerterb. 278, uw. 1; Stolz w J. Müll. Handb. II₂ p 257, 8; Corssen Ausspr. 580.

103. Curtius Grundz. d. gr. Etymol. 399; Ebel K. Z. 8, 241; i Bezenb. B. 1: 194; Preller-Jordan: Roem. Mythol. II. 153, 3

104. Lettner K. Z. 7, 178, Roth: K. Z. 19, 218.

105. Brugmann: Grundz. p 219; Jordan-Preller Roem. Mythol. II. 155.

106. Schoemann Cić de n. d. 151; Preller-Jordan: Roem. Mythol. II, 157. uw. 4.

107. Vaniczek: Etymol. Woerterb. 145; Curtius Gr. Etymol. 270. Corssen K. Z. 299.

prawdopodobnie za pomocą suffiksu „-ati-“ występującego np. w *Ārpin-at-es* i znaczy „bóstwa żywiące“.

II. 27, 68: „*Jam Apollinis nomen est Graecum, quem Solem esse volunt . . . cum Sol dictus sit, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel quia, cum est exhortus, obscuratis omnibus solus apparet,*“ Porówn III. 21, 54.

Kult greckiego Apollina dostał się do Rzymu z Cumae wraz z księgami Sybillińskimi. W Rzymie zwano to bóstwo pierwotnie: „Apello“ (porów. greckie *Ἀπέλλων*¹⁰⁸) Zestawienie wyrazów „Sol“ i „solus“ przyjął Cycero za Varronem od Chrysyppa, którego słowa cytuje Macrobius (I, 17) *Ἀπόλλων, ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί*“. Powszechnie się zgadzają¹⁰⁹), że „sol“ pochodzi od pierwiaska „suar: sual“ występującego w greckim „σελας“, litewskim „saule“ tak, iż w „sol“ „o“ jest refleksem „aue“ powstałym ze ściągnięcia po przemianach uwidoczniionych przez: ^x sauel: ^x saoul: ^x sool¹¹⁰). W „solus“ zaś występuje zupełnie inny pierwiastek tj. „sal: sar¹¹¹).

II, 27. 68. „*Dianam autem et Lunam eandem esse putant, cum . . . Luna a lucendo nominata sit; eadem est enim Lucina. Itaque, ut apud Graecos Dianam, eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant; quae eadem Diana „omnivaga“ dicitur, non a venando, sed quod in septem numeratur tamquam*

108. Corp. J. Graecarum 1065 i 8426; Roscher Mythol. Woerterb. 445; Preller-Jordan Roem. Mythol. II, 22.

109. Bopp: Vergl. Grammat. I, 263; Curtius: Gr. Etymol. 551; L. Meyer: K. Z. 5. 378 i 6, 164; Vaniczek Etymol. Woerterb. 346-7; Brugmann Grundr. 218.

110. Stolz w J. Müllera Handb. 273. i 328.

111. Vaniczek: Etymol. Woerterb. 300.

vagantibus. 69. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret.“

Diana, bóstwo czysto italskiego pochodzenia¹¹²), wyprowadzają uczeni¹¹³) zgodnie od pierwiastka „dieu“ na słabym stopniu tj. „div-“. Jednak każdy prawie czyni to w sposób odmienny. Tak: Benfey¹¹⁴) widział w greckim Διώνη analogię do „Diana“. Birt¹¹⁵) widzi analogię w łacińskim „Janus“ ale przewrotnością nazywa uważać Diana za fenininum do Dianus (Janus), jak to chciał Corssen¹¹⁶). Inni¹¹⁷) tłumaczą powstanie nazwy tej bogini za pomocą przyrostka „-ana“ oznaczającego lokalną przynależność. Inni¹¹⁸) za pomocą sufiksu „-an-ja“ i przez pośrednictwo: Div-an-ja: Div-ajn-a chcą otrzymać tę nazwę Diana; przy czem „a“ jest refleksem pierwotniejszego „aj“. Na każdy sposób Diana pochodząc od pierwiastka „diu“ jest „boginią światła niebieskiego“ lub „jasnego nieba“¹¹⁹), i księżyca¹²⁰), który zaliczany do siedmiu planet nadał jej wspomniany wyżej przydomek „omnivaga“.

Jako bogini księżyca, Diana, rozpraszała cienie nocne tj. „noctu quasi diem officeret“, jak wspomina Cycero i słusznie. „Dies“ bowiem pochodzi od tego samego

112. Birt u Roschera Mythol. Woerterb. 1002.

113. Za Nigidiusem Figulus u Macrobiusa 1. 9, 8; Butmann; w Mythologus 2, 72; Ahrens K. Z. 3. 175; Legerlotz K. Z. 7. 309, Grassmann K. Z. 16, 161; Curtius Gr. Etymol. 236 i 573; Vaniczek: Etymol. Woerterb. 124.

114. Orient w. Accident 1. 279.

115. U Roschera: Mythol. Woerterb. 1002.

116. W Beitrage z. italisch. Sprachkunde 352; Buttmann Mythologus 2, 72.

117. Legerlotz K. Z. 7. 309; Grossmann: K. Z. 11, 9; Deecke u Roschera Mythol Woerterb. p 1011.

118. Misteli: K. Z. 19, 122-4.

119. Tak chce Birt u Roschera Mythol. Woerterb 1002 ze względu na wyraz „dium“.

120. Goethe: Cíc de n. d. p 135.

pierwiastka tylko w stopniu wyższym: diieu-s: diēs¹²¹)

Co do wywodu „luna a lucendo“ uczeni¹²²) trzymają się etymologii Cycerońskiej, wywodząc oba te wyrazy od jednego i tego samego pierwiastka: „luc-“, indogerm „ruk-“ i łącząc z tymże wspomniany przez Cycerona przydomek Diany „Lucina“. Wyraz „losna“¹²³), który należy uważać za starołacińską nazwą księżyca¹²⁴), uprościł rzecz o tyle, że zamiast sufiksu „-na“ przyjęto „-sna“¹²⁵) a zatem biorąc pierwiastek na stopie mocnej otrzyma się: „louc-sna, starobaktryjskie raac-sna“, a po wypadnięciu gardłowej. „lou-sna“. Ponieważ dyftong „ou“ dawał „o“ lub „u“¹²⁶) więc „losna“, jak wyżej wspomniano, lub „luna“.

Że wyraz „Lucina“ pochodzi od tego samego pierwiastka, to rzecz widoczna, a mogło łatwo spowodować Cycerona do wypowiedzenia zdania „luna a lucendo“.

II, 27, 69: (Lunae cursus), quod „mensa“ spatia conficiunt, „menses nominantur“. Słusznym okazuje się wywód Cycerona w obec zdania uczonych¹²⁷), którzy o-

121. Vaniczek Etymol. Woerterb 124; Stolz w J. Müllera Handb. 331, b.

122. Vaniczek Etymol. Woerterb 242; Curtius Gr. Etymol. 160; Corssen: Beitrage 334; Ebel K. Z. 7, 267. Kuhn sam tamże 6. 157, Lottner K. Z. 7. 37 i 186 i 267; L. Meyer: Vergl. Grammatik II, 192.

123. C. J. L. 1. 55.

124. Jordan Krit. Beitrage 34; Corssen: Beitrage zur italischen Sprachkunde 334; Deecke-Müller: Etrusker I₂, 57 uw 144.

125. Bugge K. Z. 20, 13-14; Additam. p 554; Froehde K. Z. 18, 259; Stolz w J. Müllera Handb. 310; Brugmann Grundr. p 76 i 428; II, 132.

126. Stolz w Iw. Müllera Handb. 275.

127. Kuhn w Zeitsch. svojem 3, 64; L. Meyer K. Z. 5, 373; Gr. Gramm. ed 2 p 179. Pott K. Z 7, 100; Benfey K. Z. 9, 104; Ascoli K. Z. 17, 264; Misteli K. Z, 19. 113, Stolz w J. Müllera Handbuch 297.

gólnie wyprowadzają „mensis“, greckie „μην“, wedyjskie māsa, indogermańskie „mansa“ od pierwiastka „ma“: „me“¹²⁸⁾ występującego w łacińskim „mētiōr, greckiem „μῆ-τιο-ν“. Istotnie języki europejskie¹²⁹⁾ nazwą księżyca oznaczają też mierzony przez jego ruchy czas. Porówn. polskie ludowe „miesiąc“ dla księżyca i czasu 30 dni. Niema jednak zgody u uczonych co do sposobu powstania formy „mensis“. Benfey¹³⁰⁾ wyprowadza ją wprost z wedyjskiego partic. „mānt“ za dodaniem sufiksu nominalnego „-i“. Stolz¹³¹⁾ tworzy przez przybranki „n+s“ i sufiks nominalny „i“: „mē-n-s-i-s“. Prawdopodobnie tematyczne „s“ jest już indogermańskim zabytkiem, gdyż greckie „μην“ i genet. eols. „μῆνρος“ musiały powstać z „μηνσ“ i „μηνσ-ο-σ“¹³²⁾.

II, 27, 69 „Quae ad omnes res veniret, Venerem nostri appellaverunt, atque ex ea potius „venustas“ quam „Venus“ ex „venustate“. Cf. też III. 24. 62.

Z tym wywodem Cyclerona uczeni¹³³⁾ zupełnie się nie zgadzają wywodząc „venio“ od pierwiastka „gm“ tak, iż „v“ jest refleksem velarnego „g“ w nagłosie, a „e“ dźwiękiem tworzącego zgłoskę sonantu nosowego¹³⁴⁾ zaś „n“ powstało z „m“ wskutek zmiany wymowy¹³⁵⁾. Prze-

128. Brugmann Grundr. 1, 102.

129. Goethe Cic de n. d. 135; Schoemann Cic de n. d. 152.

130. K. Z. 9. 104.

131. U J. Müllera Handb. II p. 307; 381; Brugmann Grundr. 171; 417; 426; II, 389.

132. Stolz w J. Müllera Handb. 297.

133. Stolz w J. Müllera Handb. 286; Fick K. Z. 20, 162; Vanczek Etymol. Woerterb. 73; Walter K. Z. 12, 410; Brugmann: Grundriss 123 § 134 i § 208 i § 239 i p 311, § 421 p 317, § 504 p 372; § 430, p 432, Henry Précis § 65. § 57, 3. B.

134. Stolz w I. Müllera Handb p 287.

135. Stolz jak pod l. 134.

ciwnie „Venus“ wyprowadzają od pierwiastka „van: ven“ = pożądać¹³⁶⁾ za dodaniem nominalnego sufiksu „es: os“ (podobnie jak greckie: „γεν-εσ: γεν-οσ“) tak że w ten sposób utworzony wyraz „Ven-os“ po ściemnieniu „o“ w „u“¹³⁷⁾ brzmiał „Ven-us“. Prawdopodobnie jest to bezrodzajowe abstractum¹³⁸⁾ = „to co pożądané, nadobne“ a dopiero później uosobione w boginią wdzięków¹³⁹⁾.

II, 28, 72 „Qui totos dies precabantur et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, „supertitiosi“ suut appellati; quod nomen patuit postea latius“.

Wyraz „supertes“ wyprowadza Henry¹⁴⁰⁾ od pierwiastka „sta“ zapomocą sufiksu nominalnego „-t-“ na wzór „pedes-itis, miles, comes, eques. Inni zaś¹⁴¹⁾ wywodzą od tematu partycypialnego „super-sta-nt-s“ z zanikłą nosową, podobnie jak to się stało w przedhistorycznej łacinie w Accus. plur. Następnie „-t-s“ dało „-s“¹⁴²⁾ a samogłoska zesłabła w wygłosie w formę „superstes“ (podobnie „antistes“¹⁴³⁾ a w genetiwie reprezentowane jest przez „i“¹⁴⁴⁾. „Superstitiosus“ zaś urobione jest wprawdzie od tego samego pierwiastka „sta“ ale zapomocą sufiksu nominalnego: x „super-sta ti-o“. Do tego tematu nominalnego dopiero przystąpił sufiks „unt-

136 Koerssen za Pottm K. Z. 3, 271 i 11, 333. Düntzer K. Z. 13, 4; Grassmann K. Z. 16, 178; Preller-Jordan: Roem. Mythol. 1. 435; Brugmann Grundr. 185.

137. Stolz w J. Müllera Handb. II, p 269.

138. Stolz w J. Müll. Handb. II2 p 326; Düntzer K. Z. 13, 4; Brugmann Grundr. II, 392 i 444, Henry: Grammaire. p 138.

139. Preller-Jordan Roem Mythol 1. 435.

140. Henry Grammaire p 134.

141. Vaniczek Etymol. Woerterb. 321; Curtius Verbum III, 336. L. Meyer Vergl. Gramm. II. 99; Stolz w J. Müll. Hand. 314.

142. Stolz w J. Müll. Handb. 314. 66.

143. Stolz w J. Müll. Hand. 325. i 269.

144. Stolz w J. M. Handb. 268.

to“ na wzór partycypiów praes, i perfecti¹⁴⁵), co dało przez assybilacyą „t-t“=ss“=s“¹⁴⁶) supersti-ti-o-unso s“ a po zaniku nosowej „super-sti-ti-o-u so-s = super-sti-ti-o-su-s“. W obec tego bezpośredni wywód „superstitiosus“ z „superstes“, jaki chce mieć Cycero, jest niemożliwy.

Dlatego potępił go już Laetantius (4. 28) „superstitiosi vocantur non qui filios suos superstites optant; omnes enim optamus“. Co do znaczenia wyrazu „superstitiosus“ powiada Festus (p. 289), oznaczano tym wyrazem tych, którzy z bogobojności prócz państwowych bogów uznawali z trwogą także i czcili obcokrajowych a zatem wierzyli więcej niż trzeba było.

II, 28, 72 „Qui autem omnia, quae ad cultum decorum partinerent, diligenter retractarent et tamquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo, ut elegantes ex eligendo, ex diligendo diligentes, ex intellegendo intellegentes. His enim in verbis omnibus inest vis legendi eadem, quae in religioso“.

Etymologia „diligentes ex diligendo“, „intellegentes ex intellegendo“ jest niewątpliwa, gdyż są to participia dotyczących słów.

„Elegans“ pochodzi wprawdzie od tego samego pierwiastka co i „eligere“ i jakkolwiek jest formacyą analogiczną według konjugacyi I i w znaczeniu przymiotnika, może być jednak uważane poniekąd za participium do „eligere“ od pierwiastka „rag: lag“: leg“¹⁴⁷).

145. Brugmann Grundr. p 369 i 378; Stolz w J. M. Hand. II 2, 288. i w Archiv. für latein. Lexicogr. 5, 368. za Osthoffem i także Schoenwerth-Neumann p 192.

146. Stolz. w Hand. p 305; Brugmann Grundr. 347 i 369 i 431. Henry: Grammaire p. 73 § 64 i p 169.

147. Curtius Grundz, der gr. Etymol. 363; Vaniczek Etymol. Woerterb. 230.

Przeciwnie *religiosus* jest *adjectivum* do rzeczownika „*religio*“, którego pierwiastek jest „*lag=lig*“=anhangen, -haften, fügen“=łączyć, wiązać¹⁴⁸⁾, występujący też w „*ligare, religare*“. Dodać należy, że wyraz *religiosus* w znaczeniu pobożny, bogobojny znachodzi się także u *Liviusa*: „*religiosi agricolae*“, u *Plauta*: *maiores nostri religiosissimi mortales*“, u *Lactantiusa*: „*dei religiosus ac pius cultus*“ obok czego w pospolitym języku prawdopodobnie wcześniej już wyraz ten przybrał znaczenie „zabobonny“: u *Katona* fr. 43: *ecquis incultior, religiosior, desertior*“, u *Terentiusa* *Heautontim*: „*ut stultae et miserae omnes religiosae*“. Na podstawie tego znaczenia *Gellius* w *Noct. Atticae* 4, 9, 1., zdaje się, odrzuca etymologię *Cycerona*, cytując ze starszego poety: „*religentem esse oportet, religiosum* (tj. *superstitiosum*) *nefas*“, jakkolwiek wyraz „*religens*“ nie był nigdy używany a tylko do tego wywodu umyślnie stworzony¹⁴⁹⁾.

II, 43. 111: „*Has Graeci stellas „Hyadas“ vocitare suerunt, nostri imperite „Sueculas“, quasi a „subus“ essent non ab imtribus nominotae*“. Tak samo *Tiro* u *Gelliusa* 13. 9. 4 mniema mówiąc: „*Adeo veteres Romani litteras graecas nesciverunt, ut stellas, quae in capite Tauri sunt, propterea „sueculas“ oppellarint, quod eas „ῥάδας“ Graeci vocant, tamquam id verbum latinum graeci verbi „interpretamentum sit, quia graece „ῥεσ“ „sues“ latine dicantur. Sed „ῥάδες οὐκ ἀπὸ τῶν ῥῶν, sed ab eo, quod est „ῥεῖν“ appellantur*“. Przeciwnko wywodowi „*sueculae*“ „*ῥάδες*“ od „*sus*“ = *ῥεσ*“ przemawia krótkość „*ῥ* w *ῥάδες*

148. Sonne K. Z. 15 92; Corssen Ausspr. 449; Goethe Cic. de n. d. 137; Schoemann Cic. de n. d. za Ebelem K. Z. 4, 449.

149. Schemann: Cic. de n. d. 153.

i w „ $\nu\epsilon\varsigma$ “ a długość w $\nu\epsilon\iota\nu$ “¹⁵⁰). Mimoto wywodu „ $\nu\acute{\alpha}\delta\epsilon\varsigma$, $\nu\epsilon\varsigma$ = *suculae*“ bronią uczeni¹⁵¹) i wyprowadzają „*suculae* świnki“ od pierwiastka „ $\nu\acute{\sigma}$ “, gdyż Oryon według zapatrywania starożytnych goni z psem Seiriosesem niedźwiedzicę i świnki.

Jak chwiejną i niepewną była zasada Stoików a za nimi i Cycerona w wyprowadzaniu i określaniu nazw bóstw i ich istoty, o tem świadczy ta okoliczność, że objaśnienia nazw „*Veiovis* i *Volcanus*“ Cycero dać nie umie co mu też Cotta jako akademik z ironią wytyka. III, 24, 62: „*Quam periculosa consuetudo! In multis enim nominibus haerebitus. Quid Veiovi facies, quid Volcano? quamquam quoniam Neptunum a nando appellatum putas, nullum erit nomen, quod non possis una littera explicare,*“ unde ductum sit; in quo quidem magis tu mihi natare visus es quam ipse Neptunus“.

150. Goethe Cic. de n. d. 157.

151. Goetling: *Gesammelte Abhandl.* 1. 179; Pauli K. Z. 18, 25; Savelsberg K. Z. 19. 10.

Wiadomości szkolne.

I. Skład grona nauczycielskiego

przy końcu roku szkolnego 1894.

A) Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych:

1. **Grzegorzycy Franciszek**, dyrektor, doktor filozofii, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej okręgowej, uczył proped. filoz. w kl VII i VIII. 4 godz. tygod.
2. ks. **Soniewicki Michał**, tytuł. Radca konsystor.,; prof. w VIII. randze, zawiad. biblioteki dla biednych uczniów, uczył religii obrz. gr.-kat. w I—VIII. i języka ruskiego w kl. IV. 18 godzin tygodniowo.
3. **Dutkiewicz Piotr**, profesor, gospodarz klasy II b, zawiadowca gabinetu historyi naturalnej, członek Rady miejskiej, uczył historyi naturalnej w kl. Ia, Ib, IIa, IIb, III, V i VI. i matematyki w klasie IIb, i IV. 20 godzin tygodniowo.
4. **Spitzer Roman**, profesor w VIII. randze, gospodarz klasy VII, uczył historyi i geografii w kl. Ia, IIa, IIb, V i VII, 17 godzin tygod.
5. ks **Hocheker Antoni**, profesor, prefekt bursy polskiej, uczył religii obrz. rz.-kat. w k. I-VIII, 16 godz. tyg.
6. **Steiner Alojzy**, profesor, zawiadowca czytelnii polskiej, uczył języka łacińskiego w kl. Ib, języka polskiego w kl. VI, VII i VIII, 17 godzin tygodn.
7. **Garlicki Tomasz**, doktor filozofii, profesor, gospodarz

kl. VIII, uczył języka łacińskiego w kl. V i VI, języka greckiego w kl. VIII 17 godzin tygod.

8. **Warchoł Jan**, profesor, zawiadowca czytelni niemieckiej, uczył języka niemieckiego w kl. V, VI, VII i VIII 16 godzin tygodniowo.
9. **Gliński Tomasz**, profesor, gospodarz kl. VI, uczył historii i geografii w kl. Ib, III, IV. VI i VIII i jez. polskiego w kl. IV 20 godzin tygodn.
10. **Paszczyński Adam**, profesor, gospodarz kl. Ia, uczył języka łacińskiego w kl. VII i VIII, greckiego w kl. VII i niemieckiego w kl. Ia, 20 godz. tygod.
11. **Baczyński Mikołaj**, profesor, gospodarz kl. IV, kierownik uzupełniającej szkoły przemysłowej, zawiadowca biblioteki ruskiej, uczył języka łacińskiego w kl. IV i języka ruskiego w kl. II, V, VI, VII i VIII, 16 godzin tygodn.
12. **Sanat Bazyli**, profesor, zawiadowca gabinetu fizykalnego prefekt bursy ruskiej, uczył matematyki w kl. V.—VIII, fizyki w kl. IV, VII i VIII, 21 godz. tyg.
13. **Szafran Tomasz**, nauczyciel, gospodarz kl. V, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył języka łacińskiego w kl. III, języka greckiego w kl. IV, V i VI, 20 godzin tygodn.
14. **Olberek Antoni**, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIa, uczył języka łacińskiego w kl. IIa, języka polskiego w kl. IIa, IIb i V, 17 godzin tygodn.
15. **Furmankiewicz Alexander**, zastęp. nauczyciela, gosp. kl. III, uczył języka łacińskiego w IIb, greckiego w kl. III, i niemieckiego w IV, 17 godz. tygodn.
16. **Starzecki Bronisław**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w kl. Ia, języka polskiego w Ia i III, ruskiego w kl. I i III, 18 godzin tygodn.
17. **Niemców Jan**, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Ib, uczył języka niemieckiego w Ib, matematyki w kl. Ia, Ib, IIa i III, 18 godz. tygodn.

18. **Irzykowski Karol**, zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w Ib, niemieckiego w IIa, IIb i III, 17 godzin tygodn.

B) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych :

1. Nauczyciele historii i geografii w kl. III, IV, VII i VIII, uczyli także historii kraju rodzinnego w I. półr. w kl. III, IV, VII i VIII po 1 godz.; w II. półr. w III i IV po jednej w kl. VII 2 godz. tygodn.
2. **Niemców Jan**, j. w., uczył kaligrafii 2 godz. tyg.
3. **Lewandowski Kalikst**, nauczyciel szkoły lud., uczył rysunków 6 godz. tyg., i gimnastyki 6 godz. tyg.
4. ks. **Niżankowski Ostap**, uczył śpiewu 4 godz. tyg.

Zmiany w Gronie nauczycieli

w ciągu roku szkolnego 1894.

1. J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 1. lipca 1893 l. 13487 przeniósł profesora tutejszego zakładu Juliana Nasalskiego do c. k. gimnazjum w Kołomyi, a na jego miejsce zamianował tym samym reskrytem Tomasza Szafrana, zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie, rzeczywistym nauczycielem tutejszego c. k. gimnazjum. (Rozporządzenie Wys. Prezydium Rady Szkol. kraj. z dnia 30. lipca 1893 l. 408).

2 J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 1. lipca 1893 l. 13487 zamianował Kajetana Godfrejowa, zastępcę nauczyciela tutejszego zakładu, rzeczywistym nauczycielem c. k. gimnazjum w Buczaczu (Rozporz. Wys. Prez. Rady Szkol. kraj. z dnia 30. lipca 1893 l. 408), a na jego miejsce przeniosła Wys. c. k. Rada Szkol. kraj. rozporządzeniem z dnia 28. lipca 1893 l. 13592 Jana Niemcowa, zastępcę nauczyciela przy gimnaz. w Buczaczu, w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

3 Wys. c. k. Rada Szkol. kraj. poruczyła reskryp-

tem z dnia 7. października 1893 l. 21392 naukę kaligrafii w tutej. zakładzie zast. nauczyciela Janowi Niemcowowi.

4. Wys. c. k. Rada Szkol kraj. poruczyła reskryptem z dnia 19. września 1893 l. 19132 naukę śpiewu w tuł. zakładzie ks. Ostapowi Niżankowskiemu.

5. Dnia 16. stycznia 1894 przeniósł się do wieczności profesor Ignacy Flach. Ob. IX. Kronika zakł.

6. Wys. c. k. Rada Szkoln. kraj. reskryptem z dnia 5. marca 1894 l. 23821. zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Karola Irzykowskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

7. Wys. c. k. Rada Szkol. kraj. przyznała reskryptem z dnia 12. września 1893 l. 18580 profesorowi Alojzemu Steinerowi trzeci dod. pięciol. od 1. września 1894

8. Wys. c. k. Rada Szkol. kraj. przyznała reskryptem z dnia 25. grudnia 1893 l. 25513 ks. profesorowi Michałowi Soniewickiemu piąty dodatek pięcioletni od 1. grudnia 1893.

9. J. E. Pan Minister W. i O. zatwierdził reskryptem z dnia 25. kwietnia 1894 l. 8822 nauczyciela Bazylego Sanata w zawodzie nauczycielskim i nadał mu tytuł c. k. profesora. (Reskr. Wys. c. k. Rady Szkol. kraj. z dnia 3 maja 1894 l. 9307.)

II. R o z k ł a d n a u k.

A. Przedmioty obowiązkowe:

Klasa I. (oddział a, b)

Religia 2 godz. tyg. Zasady katol. wiary i obycz.

Język łaciński 8 godzin tygodniowo. Nauka o prawidłowych formach deklinacyi i konjugacyi w połączeniu z praktycznymi ćwiczeniami, najważniejsze przyimki i spójniki. Po 6—8 tygodniach co tydzień zadanie szkolne, w 2. półroczu niekiedy domowe.

Język polski 3 godz. tygod. Czytanie wzorów według wypisów. Głównem tej części zadaniem jest: a) wyraźne i rozumne czytanie; b) ćwiczenie uczniów w gładkiem i poprawnem zdawaniu sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej. Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych. Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody, najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Elementarna nauka odmiany imienia i czasownika. Wypracowania piśmienne: cztery na miesiąc. W 1. półroczu wyłącznie dyktaty, systematycznie ułożone, a obejmujące wyżniejsze zasady i prawa pisowni; w 2. półroczu naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.

Język ruski 2 godz. tygod. Z gramatyki: nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; elementarna nauka odmiany imienia i słowa, przygodne poznawanie innych części mowy; najważniejsze formy zdań głównych i pobocznych; przygodne poznawanie reguł pisowni i główniejszych znaków pisarskich jakoteż najważniejszych zasad głosowni. — Czytanie wzorów według wypisów, opowiadanie, krótka wzmianka o odnośnych pisarzach i deklamacya. — W I. półroczu na miesiąc 2 dyktaty, w II naprzemian dyktaty i wypracowania stylistyczne szkolne, po koniec roku także domowe.

Język niemiecki 6 godz. tygodniowo. Czytanie i uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersya; rozmówki. Znajomość odmian regularnych i zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadanie szkolne. Tematy: dyktaty, ćwiczenia ortograficzne, zastosowane do potrzeby praktycznej, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia 2 godz. tygodn. Wstępne pojęcia z geografii fizycznej i matematycznej, oro-,hydro-,topografia, główne

pojęcia z geografii politycznej w połączeniu z ciąglem ćwiczeniem w czytaniu i rysowaniu map na tablicy i papierze.

Matematyka 3 godz. tygodn. Arytmetyka: dziesiętny układ liczb, cztery działania całkowitemi i dziesiętnymi, metryczne miary i wagi, rachunek liczbami wielogatunkowymi, podzielność liczb, ułamki zwyczajne, do wyszukiwania wspólnej miary i wielokrotności włącznie. Geometria w 2. półroczu: Pojęcie ilości przestrzennych, nauka o liniach, kątach i trójkątach i najważniejszych ich własnościach z wyłączeniem twierdzeń o przystawaniu. Zasadnicze zagadnienia wykresłne; liczne ćwiczenia domowe w szkole należycie omówione i przynajmniej w części przerobione. Co miesiąc zadanie szkolne.

Historia naturalna 2 godz. tygodn. Przez pierwsze 6 miesięcy zoologia: zwierzęta ssące i owady w stosownym wyborze. Przez 4 miesiące botanika.

Klasa II. (oddział a, b).

Religia 2 godz. tygodn. Dzieje starego Zakonu.

Język łaciński 8 godzin tygodn. Powtórzenie i uzupełnienie nauki odmian prawidłowych, odmiany nieprawidłowe, nieodmienne części mowy, coniugatio periphra, gerundium, gerundivum, accus. cum infin., ablativus absolutus, zdania skutkowe, celowe, czasowe z cum. Co miesiąc 3 zadania szkolne, 1 domowe.

Język polski 3 godz. tygodn. Czytanie wzorów według wypisów — jak w kl. I. Deklamacya — jak w kl. I. Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu złożonym; powtarzanie i uzupełnianie fleksyi. Nauka pisowni i interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona. Ćwiczenia ortograficzne czyli dyktaty, jak w kl. I., ale tylko w miarę potrzeby. Wypracowania stylistyczne: 3 na miesiąc, na przemian domowe i szkolne.

Język ruski 2 godz. tygodn. Z gramatyki: nauka o zdaniu złożonym, przygodne uzupełnianie nauki o formach,

nauki pisowni i interpunkcyi. — Czytanie wzorów według wypisów, opowiadanie, krótka wzmianka o odnośnych pisarzach i deklamacya. Dyktaty w miarę potrzeby; wypracowania stylistyczne 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 5 godz. tygodn. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersya, dłuższe rozmówki, uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków. Cztery zadania miesięcznie (z tych 1 domowe). Tematy jak w klasie I.

Historya 2 godz. tygodn. Dzieje starożytne sposobem biograficznym.

Geografia 2 godz. tygodn. I. półr. Szczegółowa geografia Azji i Afryki, pionowy i poziomy kształt i hydrografia Europy. II. półr. Szczegółowy opis południowej i zachodniej Europy. Ćwiczenia kartograficzne.

Matematyka 3. godz. tygodn. (naprzemian 1 godz. arytm. a 1 godz. geom.) Arytmetyka: Dokończenie nauki o ułamkach, przemiana ułamków dziesiętnych na zwykłe i odwrotnie, stosunki, proporcye, reguła trzech pojedyncza na podstawie proporcyi i rachunku wnioskowego, rachunek procentu. Geometrya: Przystawanie trójkątów wraz z zastosowaniami. Najważniejsze własności koła, czworoboków i wieloboków. Częste ćwiczenia domowe. Zadania jak w klasie I.

Historya naturalna 2 godz. tygodn. Przez pierwsze sześć miesięcy zoologia: ptaki, gady, płazy i ryby w stosownym wyborze, Przez 4 miesiące botanika.

Klasa III.

Religia 2 godz. tygodniowo. Dzieje Nowego Zakonu.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Z gramatyki (3 godz. tygodn.) składnia zgody i nauka o przypadkach w połączeniu z ćwiczeniami praktycznymi. Z Korneliusa

Neposa (3 godz. tygodn.) czytano żywoty: Milecyadesa, Temistoklesa, Arystydesa, Cymona, Epaminondasa i Pelopidasa. Trzy zadania miesięcznie (z tych 1 domowe).

Język grecki 5 godz. tygodniowo. Odmiana imion i czasowników aż do słów na μ , tłumaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Od drugiej połowy I. półrocza co 14 dni zadanie szkolne albo domowe.

Język polski 3 godz. tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy — jak w kl. I. i II. — Od tej klasy począwszy, krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzy, z których dzieł właśnie poznano wyjątki. Deklamacya — jak w kl. I Gramatyka. Składnia rządu. Systematyczna nauka deklinacyi. Części mowy nieodmienne. Wypracowania stylistyczne: 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język ruski 2 godziny tygodniowo. Z gramatyki: składnia rządu, systematyczna nauka deklinacyi, przygodne uzupełnianie zasad głosowni, etymologia (przygodnie) i nieodmienne części mowy. Czytanie wzorów według wypisów, opowiadanie, krótkie wiadomości o życiu odnośnych pisarzy i deklamacya. Wypracowania stylistyczne 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godz. tygodn. Swobodniejsza reprodukcyja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych; uwzględnianie wyrażień i zwrotów podobną myśl wyrażających (synonimów); uczenie się na pamięć. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rządu. Dwa zadania miesięcznie, (naprzemian szkolne i domowe). Tematy: retrowersyc, reprodukcyje ustępów czytanych, streszczenia.

Historya i geografia 3 godz. tygodniowo. Dzieje średniowieczne. Najważniejsze osoby i zdarzenia z szczególnem uwzględnieniem historyi austriacko-węgierskiej monarchii. Szczegółowa geografia Europy środkowej, wschodniej i północnej Europy z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej; geografia Ameryki i Australii. Ćwiczenia kartograficzne.

Matematyka 3 godz. tygodn. Arytmetyka: Cztery działania liczbami ogólnemi, całemi i ułamkami, podnoszenie do kwadratu i wyciąganie pierwiastka kwadratowego. W związku z geometrycznymi rachunkami: liczby niezupełne, skrócone mnożenie i dzielenie i jego zastósowanie przy wyciąganiu pierw. kwadratowego. Geometria: Porównywanie, przemiana i dzielenie figur, pomiar długości i powierzchni. Twierdzenie Pitagoresa na podstawie najprostszych dowodów; z nauki o podobieństwie figur geometrycznych co najważniejsze. Ćwiczenia domowe z lekcji na lekcję. Co miesiąc zadanie szkolne.

Nauki przyrodnicze 2 godz. tygodniowo. W I półr. fizyka: ogólne własności ciał, nauka o ciepłe i najważniejsze zasady chemii. II. półr. mineralogia: opisanie i porównanie najważniejszych gatunków minerałów i skał ze szczególnem uwzględnieniem krajowych.

Klasa IV.

Religia 2 godz. tygodniowo: Nauka o obrzędach kościoła katolickiego.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Gramatyka (2 godz. tygod.): nauka o czasach i trybach, infinitivus, oratio obliqua; participium, gerundium, supinum; ćwiczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na łaciński. W 2. połowie II półrocza 1 godzina tygodn. Prozodya i metryka. Czytano z Comment. Cæs. de bello Gall. ks. I. II. III. W dwóch ostatnich miesiącach II półrocza z Metam. P. Ovid. Potop, Dedal i Ikarus; z Trenów: Własny żywot i ostra zima. Zadania jak w kl. III.

Język grecki 4 godz. tygodn. Czasowniki na „*ω*“, czasowniki nieprawidłowe, najważniejsze rzeczy ze składni na podstawie odpowiednich przykładów, tłumaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie, tłumaczenie ciągłych ustępów. Miesięcznie dwa zadania, naprzemian domowe lub szkolne.

Język polski 3 godz. tygodn. Czytanie wzorów we-

dług wypisów jak w kl. III. Deklamacya jak w kl. I. Gramatyka. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Wierszowanie. W końcu roku powtórzenie całego już przerobionego materiału nauki gramatyki w ogólniejszym zarysie. Wypracowania stylistyczne jak w kl. III.

Język ruski 2 godziny tygodniowo. Z gramatyki: systematyczna nauka konjugacyi, uzupełnienie zasad głosowni i etymologii; nauka składni w obrębie czasownika, uzupełnienie nauki o zdaniu złożonem, okresy i nauka wierszowania. Pod koniec II. półrocza powtórzenie najważniejszych zasad gramatyki. — Lektura, deklamacya i wypracowania stylistyczne jak w kl. III.

Język niemiecki 4 godziny tygodniowo. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnienie składni rzędu. Reprodukcyja jak w kl. III; uczenie się na pamięć ustępów. Miesięcznie dwa zadania (naprzemian szkolne i domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcyje, opowiadania, opisy, listy.

Historya i geografia po 2 godziny tygodniowo. — W I. półroczu dzieje nowożytne ze szczególnem uwzględnieniem dziejów austryacko-węgierskiej monarchii. — W II. półroczu fizyczna i polityczna geografia austryacko-węgierskiej monarchii z wyłączeniem części statystycznej, jednak ze szczególnem uwzględnieniem płodów krajów, zatrudnienia, przemysłu, handlu i oświaty narodów. Ćwiczenia kartograficzne.

Matematyka 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Równania I. stopnia o jednej i więcej niewiadomych i o takich czystych równaniach drugiego i trzeciego stopnia, które przechodzą przy rachunkach geometrycznych. W związku z ostatnimi podnoszenie do sześciianu i wyciąganie pierwiastka sześciennego. Złożone stosunki i proporce, reguła trzech złożona, procent pojedynczy i złożony, rachunek terminu, spółki i mieszaniny. Geometrya: wzajemne położenie prostych i płaszczyzn, główne rodzaje i pomiar brył. Zadania jak w kl. III.

Fizyka 3 godziny tygodniowo. I. półrocze: magnetyzm, elektryczność, mechanika ciał stałych, główne zasady z astronomii i geografii fizycznej. W II. półroczu: mechanika ciał ciekłych i lotnych, akustyka, optyka.

Klasa V.

Religia 2 godz. tygodniowo. Dogmatyka ogólna.

Język łaciński 6 godzin tygodniowo. Czytano z Liv. ab urbe condita l. I, i XXII.; z Ovid. Metam. Deukalion i Pirha, Córki Miniasa, Przemiana Arachny w pająka, Filemon i Baucys Orfeusz i Eurydyka, Apoteoza Cezara. Z Trenów: do przyjaciela; z Fasti: Cudowne ocalenie Aryona, Porwanie Proserpiny. Piękniejszych ustępów uczono się na pamięć. Z gramatyki powtórzono składnię zgody i rządu, prozodyę i metrykę; 1 godz. tygodn. ćwiczenia gram.-stylistyczne. Co miesiąc jedno zadanie szkolne.

Język grecki 5 godzin tygodniowo; 1 godz. gramatyki: nauka o rodzajniku, składnia zgody i rządu w połączeniu z ćwiczeniami. W I. półroczu z Anab. Xenofonta: Powód do wojny i przygotowania wojenne, pochód przez syryjsko-arabską pustynię. Układy Hellenów z Aryajosem i posłami króla. Zdrada. Narady. Zdobywanie warowni Taochów. Widok morza. — W II. półroczu Hom. Il. ks. I. z objaśnieniem różnicy dyalektu epickiego i attyckiego, przytem dalszy ciąg lektury Xenofonta (w jednej godz. tygodniowo); z Cyropedyi: pochodzenie Cyrusa, wychowanie u Persów, Cyrus u swojego dziadka Astyagesa. Cyrus i Krezus. Jaki użytek robił Cyrus ze skarbów. Piękniejszych ustępów z Iliady uczono się na pamięć. Na półrocze cztery zadania szkolne.

Język polski 3 godz. tygodniowo. Czytanie wzorów. Poznanie na podstawie wypisów zwykleszych tropów i figur, jakoteż najważniejszych gatunków prozy i poezyi. Nauka zbierająca i uzupełniająca wiadomości już w poprzednich latach przygodnie przez uczniów nabyte i przysposabiająca do czytania z pożytkiem ważniejszych utworów literatury narodowej w kl. VI.— VIII. Wiadomo-

ści historyczno-literackie o czytanych pisarzach — jak w kl. III. Deklamacya jak w kl. I. Wypracowania stylistyczne: 7 na półroczu, naprzemian domowe i szkolne.

Język ruski 2 godz. tyg. I. półroczu: z gramatyki: deklinacya i konjugacya języka staroruskiego. Z literatury: definicya literatury i jej historyi, zadanie literatury, krótka wiadomość o pochodzeniu języka ruskiego i o jego stosunku do innych języków słowiańskich, dzieje piśmiennictwa w I. okresie. — Czytanie ustępów z Chrestomaty staroruskiej i przekładanie na język ruski, od traktatów Rusi z Grekami do latopisu kijowskiego (w wyimkach). — II. półroczu: czytanie wzorów prozy i poezyi według wypisów, poznanie zwykleszych tropów i figur, rozmaitych rodzajów stylu i najważniejszych gatunków poezyi epicznej i prozy powieściowej; z poezyi lirycznej: pieśni, sonety, ody, hymny, psalmy i pieśni religijne. Deklamacya. Lektura domowa z Wypisów szkolnych. Wypracowanie stylistyczne 1 na miesiąc, przeważnie domowe.

Język niemiecki 4 godz. tygodniowo. Samodzielna reprodukeya na podstawie obszernej lektury, przeważnie prozaicznej. Uczenie się na pamięć. Obowiązkowa lektura domowa. Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni rzędu, zdania i szyku). W półroczu 7 zadań (3 szkolne, 4 domowe). Tematy: streszczanie ustępów czytanych, opowiadania, opisy, przekłady z innych języków (na zadania szkolne).

Historya i geografia 3 godz. tyg. Dzieje starożytne do wojen punickich z uwzględnieniem geografii państw starożytnych.

Matematyka 4 godz. tygodniowo. — (2 godz. algebra, 2 godz. geom.). Algebra: Cztery działania, liczby ujemne, ułamki, podzielność, miara, wielokrotność, stosunki, proporce, układy liczb, równania pierwszego stopnia. Geometrya: Planimetrya. Obok ciągłych ćwiczeń domowych zadanie szkolne co miesiąc.

Historya naturalna 2 godz. tygodn. W I. półroczu

mineralogia: krystalografia, fizyczne i chemiczne właściwości minerałów, krótki przegląd systematyczny najważniejszych minerałów, krótki pogląd na budowę ziemi. W II. półroczu botanika: najważniejsze wiadomości z anatomii, organografii, fizjologii i systematyki roślin.

Klasa VI.

Religia 2 godz. tygodn. Dogmatyka szczegółowa.

Język łaciński 6 godz. tygodn. Czytano Sall. Jug.; Cic. in Catil. I; Verg. Ecl. I. V.; Georg. laudes vitae rusticae, descriptio veris.; Aen. I; (Caes. bell. civ. l. II. lektura prywatna). Z gramatyki (1 godz. tyg.) powtórzono naukę o czasach i trybach, z ćwiczeniami gramat. - stylizycznymi. Zadania jak w V. kl.

Język grecki 5 godz. tygodn. W I. półroczu przeczytano Hom. IV., VI., XVI, XVIII., niektórych ustępów uczono się na pamięć. — W II. półroczu: Herod. VII. 1—160, 10—108, 118, 164, 203—239. Z Memor. Herkules na rozstajnej drodze. O wartości przyjaciół. — Z gramatyki: przegląd przyimków, nauka o czasach i trybach do zdań zależnych z odpowiednimi ćwiczeniami. Zadania jak w V. kl.

Język polski 3 godz. tygodn. Czytanie cenniejszych dzieł literatury narodowej od połowy wieku XVI. do końca wieku XVIII według wypisów (II. Sienkiewicza „Ogniem i mieczem“ i „Potop“, „z Pamiętników Chryzostoma Paska“ i St. Żółkiewskiego „Początek i progres wojny moskiewskiej“). Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem domowem. Historia literatury (na podstawie lub przy sposobności czytanych wyjątków) od początku do końca wieku XVIII. Deklamacya — jak w kl. V. Wypracowania stylistyczne 7 na półrocze, przeważnie dom.

Język ruski 2 godz. tygodn. I. półrocze: dzieje piśmiennictwa w okresach II — V., czytanie odnośnych wzorów z Chrestomatyki staro-ruskiej i przekładanie na język ruski II półrocze: wstęp do literatury ludowej czytanie i objaśnianie utworów literatury ustnej według

wypisów. Deklamacya, lektura domowa i wypracowania stylistyczne jak w V. kl.

Język niemiecki 4 godz. tygodn. Stylistyka i poetyka wyjaśniona na tle lektury; memorowanie. Obowiązkowa lektura domowa. Zadania jak w kl. V.

Historya i geografia 4 godz. tygodn. Dzieje Rzymian od wojen punickich do końca; dzieje średniowieczne do r. 1492.; z geografii starożytnej odpowiednie partye.

Matematyka 3 godz. tygodn. Algebra: Potęgi, pierwiastki, liczby niewymierne i urojone, logarytmy. Równania drugiego stopnia o jednej niewiadomej. Geometrya: Stereometrya i trygonometrya z zastosowaniem. Ćwiczenia i zadania jak w kl. V.

Historya naturalna 2 godz. tygodn. Anatomia i fizjologia zwierząt, zoologia systematyczna.

Klasa VII.

Religia 2 godz. tygodn. Etyka katolicka.

Język łaciński 5 godz. tygodn. Czytano: Cic. pro Murena, de imp. Cn. Pomp., Cato maior, Verg. Aen. lib. VI. (i pryw. X.) — W 1 godz. tygod. ćwiczenia gram.-stylistyczne. Zadanie jak w kl. V.

Język grecki 4 godz. tygodn. Dem. Phil. I, II, III; Odyss. VI, XII, XIII, XIV. i Dem. *περὶ τῆς εἰρήνης*. Z gram. nauka o trybach od zdań zależnych aż do końca, przegląd partykuł z ćwiczeniami gramat, co tydzień przez pół godziny. Zadanie jak w kl. V.

Język polski 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych dzieł literatury narodowej w dłuższych wyjątkach według wypisów lub w całości; w 1. półroczu do Mickiewicza (włącznie), w 2. półroczu do Słowackiego (włącznie). Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem domowem. Historya literatury (jak w kl. VI.) — ciąg dalszy do Słowackiego (włącznie). Obok wyimków zawartych w wypisach przeczytano w całości w szkole A. Malczewskiego Maryę,

Al. Fredry Śluby panięskie i Słowackiego Lille Wene-
dę; w domu: Słowackiego Książę niezłomny, Kraszewskie-
go Powrót do gniazda i Korzeniowskiego Kollokacya.
Ćwiczenia ustne. Wypracowania stylistyczne: 5 na pół-
roczcie, przeważnie domowe.

Język ruski 2 godz. tygodn. Pogląd na VI. okres
literatury od wystąpienia na Ukrainie Kotlarewskiego do
rozwiązania towarzystwa św. Cyryla i Metodego, a w Ga-
licyi od Markiana Szaszkiewicza do roku 1861. Czyta-
nie wzorów według wypisów. — Deklamacya. — Wy-
pracowania stylistyczne jak w V. kl.

Język niemiecki 4 godz. tygodn. Pogląd na dzieje
piśmiennictwa niemieckiego aż do Klopstocka. Dokła-
dniejsza, na lekturze oparta znajomość epoki klasycznej
od Klopstocka do r. 1794 ze szczególnem uwzględnie-
niem Herdera i Lessinga. Memorowanie. Przeczytano w ca-
łości w szkole: Hermann und Dorothea, Maria Stuart,
w domu: Minna von Barnhelm i Götz von Berlichingen
(w wydaniu Graesera). Zadań półrocznie 5, (3 szkolne,
2 domowe). Tematy: charakterystyki, rozprawki, spra-
wozdania z lektury szkolnej lub domowej.

Historya i geografia 3 godz. tygodn. Historya no-
wożytna z uwzględnieniem dziejów wewnętrznych Euro-
py i geografii aż do ostatnich czasów.

Matematyka 3 godz. tygodn. Algebra: równania dru-
giego stopnia, wyższorzędne, ułamki ciągłe, równania
nieoznaczone, szeregi (rachunek procentowy), kombina-
cye, wzór Newtona. Geometrya: Powtórzenie i uzupeł-
nienie trygonometrii, zastosowanie algebry do geometryi
i analityka w płaszczyźnie włącznie z liniami stożkowe-
mi. Ćwiczenia i zadania jak w kl. V.

Fizyka 3 godz. tygodn. Uzupełnienie nauki z niższe-
go gimnazyum o ogólnych własnościach ciał. Mecha-
nika ciał stałych, ciekłych i lotnych. Nauka o cieple, che-
mia nieorganiczna i zasady chemii organicznej.

Propedeutyka filozofii 2 godz. tygodn. Logika ele-
mentarna i zastosowana.

Klasa VIII.

Religia 2 godz. tygodn. Historia kościoła katolic.

Język łaciński 5 godz. tygodn. W I. półr. Hor. Carm. I. 1, 2, 9, 14, 15, 18, 22, 24, 37; II. 1, 6, 10, 13, 15 17; III. 4, 5, 8, 13, 30; IV. 4, 7, 15; Epod. 1. 9, carm. saec., Sat. I 6, Epist., I. 2. W II. półr. Tac. Germania 1—27.; Ann. II. 27—43, 53—61, 69—83. III. 1—19. Pogląd na literaturę rzymską. — Ćwiczenia stylistyczne jak w kl. VII. Zadanie jak w kl. V.

Język grecki 5 godz. tygodn. Platona: Apologia Sokratesa, Eutyfron, Laches, Sofokl. Antyгона. Hom. Odys. ks. VIII. Powtórzono i zaokraglono wiadomości z życia umysłowego, prywatnego i publicznego Greków. Zadania jak w kl. V.

Język polski 3 godz. tygodn. Czytanie dalszego ciągu celniejszych dzieł literatury narodowej wieku XIX. w dłuższych wyjątkach według wypisów; w całości: Pana Tadeusza (A. Mickiewicza) i Irydyona (Z. Krasińskiego). Historia literatury wieku XIX — ciąg dalszy od Krasińskiego do końca. Deklamacya — jak w klasie V. Ćwiczenia ustne — jak w kl. VII. Wypracowania stylistyczne: w 1. półroczu 5, przeważnie domowe, a w 2. półroczu 3, przeważnie szkolne.

Język ruski 2 godz. tygodn. Dalsze dzieje literatury od rozwiązania towarzystwa św. Cyryla i Metodego na Ukrainie i wydawania czasopisma „Вечерниця“ w Galicyi do najnowszych czasów; rozbudzenie się ruchu umysłowego między Rusinami na Bukowinie. Przy końcu II. półroczu powtórzenie historyi literatury narodowej. — Czytanie wzorów według wypisów, a nadto tragedyi Ogonowskiego „Гальшка Острожска“. Deklamacya tylko w I. półroczu. — Wypracowania stylistyczne w I. półroczu jak w V. kl., w II. 3, przeważnie szkolne.

Język niemiecki 4 godz. tygodn. Epoka klasyczna od r. 1794. do śmierci Goethego. Pisarze austriaccy czasów nowszych. Treściwy pogląd na dzieje piśmiennictwa nie-

mieckiego po śmierci Goethego. Memorowanie. Oprócz ustępów z wypisów przeczytano w całości w szkole: Wallenstein (von Schiller); w domu: Zriny (v. Theodor Körner). Zadania w I. półr. 2 szkolne, 3 domowe; w II. półr. 4 (przeważnie szkolne). Tematy jak w kl. VII.

Historia i geografia 3 godz. tygodn. W I półr. Dzieje monarchii austriacko-węgierskiej. W II. półr. geografia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej; prócz tego w jednej godzinie tygodniowo powtarzanie ważniejszych partyi z historyi greckiej i rzymskiej.

Matematyka 2 godz. tygodn. Powtórzenie, uporządkowanie i zastosowanie na przykładach całego przedmiotu nauki Ciągłe ćwiczenia algebraiczne i geometryczne. Zadania jak w kl. V.

Fizyka 3 godz. tygodn. Elektryczność, magnetyzm, ruch falowy, akustyka, optyka, pod koniec II. półrocza zasady astronomii.

Propedeutyka filozofii 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

B. Przedmioty względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe.

---

a) Przedmiot względnie obowiązkowy.

1. **Język ruski**, w każdej klasie po 2. godz. tygod. Uwaga: Uczeń, który się z początkiem roku szkolnego zapisał na naukę języka ruskiego, obowiązany jest uczęszczać na nią cały rok szkolny.

b) Przedmioty nadobowiązkowe.

1. **Historia kraju rodzinnego**. Naukę tę wykładano w kl. III., IV., VII., i VIII., jak podano wyżej na str. 27.

według programu poleconego przez Wysokie Władze szkolne.

2. Rysunki. I. oddział, 2 godziny tygodniowo: Stosunek rozciągłości ciał w ogóle i najważniejsze twory geometryczne płaskie z poglądu. Uczniowie rysowali linie pionowe, poziome i ukośne, kwadrat, ośmiobok, trójkąt, sześciobok, koło, pięciobok i rozwijające się na ich tle formy, jakoteż rozety krzywolinijne na podstawie wzorów Rottera, tudzież elipsę. — Pojęcie tła, horyzontu i płaszczyzny stanowiska. Punkt oczny, kąt widzenia i skrócenie perspektywiczne. Rysowano linie równoległe, trójkąt, kwadrat, ostrosłup czworościenny, sześciian, graniastosłup, stożek, walec i kulę w perspektywie z modeli; liście stylizowane i rozety z tablicy.

II. oddział, 2 godziny tygodniowo. Uczniowie rysowali ornamenta ołówkiem, kredką lub farbami. Cień własny i rzucony, przycień. Rysowano z modeli perspektywicznych, pojedynczo lub grupami ustawionych.

III. oddział, 2 godziny tygodniowo. Rysowano głowy i twarze, jakoteż całe postaci ludzkie, kwiaty i ornamenta na podstawie wzorów Taubingera i Grandauera (Regelkopf), tudzież z odlewów gipsowych. Własności farb, sposób ich mieszania, harmonia barwna. Nakładanie farbami. Widoki z wzorów Högera. Styl egipski, grecki, rzymski i renesansowy. Członki i porządki architektoniczne.

Kalikst Lewandowski.

3. Kaligrafia. Na naukę tego przedmiotu uczęszczali wyznaczeni uczniowie kl. I. i II., w dwóch oddziałach po jednej godzinie tygodniowo.

Uczniowie obu oddziałów pisali częścią według wzorów pisanych na tablicy, częścią zaś z wzorów rytów przez Wys. Władze szkolne przyzwolonych.

Cel: łatwo czytelne i staranne pismo.

Jan Niemców.

4. Śpiew. Nauki śpiewu udzielano w 4 oddziałach po jednej godzinie tygodniowo, a to w 2. oddziałach śpiewu niższego, a w 2 wyższego. W oddz. I. (klasa I.)

wykładano o elementarnych pojęciach muzyki w ogólności, o tonie, o nótach, kluczach z odpowiedniami ćwiczeniami, o gamach, tercjach, kwintach i śpiewano z tablicy łatwiejsze melodye. W oddz. II. (klasa II. III. i IV.) przerobiono w streszczeniu powyżej podany przedmiot oddziału I. a oprócz tego wykładano zasady muzyki, jak o tworzeniu skal, tonacyj mol'owych i dur'owych o takcie, znakach muzycznych i sposobie ich wykonania, popierając równocześnie wykładaną teorię przykładami praktycznymi jakoteż jedno i dwu-głosowemi pieśniami czerpanymi z podręczników szkolnych Rudnickiego, Hussaka, Wojnarskiego, Matiuka, Worobkiewicza i Czubskiego. W oddz. III. (Chór ruski) śpiewano tak w chórze męskim jak i mieszanym wiele dawniejszych i nowszych pieśni cerkiewnych (ruskich) W oddz. IV. (Chór polski) przerabiano w chórze męskim tak dawniejsze jak i nowsze pieśni kościelne (polskie i łacińskie), z towarzyszeniem fisharmonii lub organu, lub bez tegoż. Tak jeden jak i drugi chór śpiewał w niedziele i święta w cerkwi i kościele, a oprócz tego wystąpiono też połączone siłami parę razy w roku przy niektórych uroczystościach szkolnych i większych pogrzebach.

X. Ostap Niżankowski.

5. **Gimnastyka.** Nauki gimnastyki udzielano w 3 oddz. a 6 grupach, dla każdej grupy po jednej godz. tygod.

I. oddział (kl. I. i II, grupa 1. i 2.) Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca. Ćwiczenia wolne rąk, tułowia i nóg w postawie. Zwieszenia i podpory na drążku, poręczach, orezyku i kółkach; ćwiczenia na drabinach, żerdziach i linie; wołtyże stopnia 1go i 2go na koźle i koniu. Skoki. Gry gimnastyczne.

II. oddział (kl. III. i IV, grupa 3.) Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca, pochody i biegi, Ćwiczenia wolne w postawie laskami i ciężkami. Ćwiczenia stopnia 2go i 3go na przyrządach. Skoki. Gry gimnastyczne i mocowania.

III. oddział (kl. V., grupa 4., kl. VI., grupa 5., kl. VII i VIII, grupa 6.) Ćwiczenia rzędowe w miejscu i z miejsca, pochody i biegi, pochody ozdobne. Ćwicze-

uia wolne, laskami, ciężkami i maczugami w postawie i klęczce. Ćwiczenia na przyrządach stopnia 3go i 4go. Gry gimnastyczne, mocowania i zapasy.

Kalikst Lewandowski.

Uwaga. Nauczycieli przedmiotów nadobowiązkowych opłaca fundusz szkolny. Z tego funduszu pobierają nauczyciele historii kraju rodzinnego 200 złr., nauczyciel rysunków 240 złr., nauczyciel kaligrafii 100 złr., nauczyciel śpiewu 160 złr., nauczyciel gimnastyki 300 złr. rocznie.

III. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

V. kl. 1. Wspólna wycieczka do Monasterka i opis tego ustronia (domowe). 2. Powódź wiosenna i cudowne ocalenie. Według opowiadania Winc. Pola, (szkolne). 3. Bohaterska śmierć Grażyny, (domowe). 4. Opisanie świętyni egipskiej. Według nauki szkolnej, (szkolne). 5. Spotkanie się Iirabiego z Gerwazym w zamku Horeszków. Według lektury szkolnej (domowe). 6. Tullus Hostilius. Według lektury Liwiusza, (szkolne) 7. Jakie prace wykonuje woda? (domowe). 8. Stół. Opis, (domowe). 9. Jak odszukują i poznają Stanisławowie córkę swoją Halinę. Według czytanej sielanki: „Wiesław“. (szkolne). 10. Moje miejsce rodzinne. Opis, (domowe). 11. Jakim sposobem karze bóstwo dumę i zarozumiałość? Według Owidego opowieści: „Arachne“ (szkolne). 12. Rozwinąć w szersze opowiadanie ustęp dydaktyczny: „Cztery obowiązki“. Na podstawie lektury szkolnej, (domowe). 13. Wyjście ludu na Górę świętą i powstanie trybunatu, (szkolne). 14. Osnowa kazania Skargi. „O miłości ojczyzny“. Według lektury szkolnej, (domowe).

VI. kl. 1. Kolebka a trumna (porównanie — domowe), 2. Zasługi Mikołaja Reja około piśmiennictwa polskiego (szkolne). 3. Charakterystyka Stanisława Orzechowskiego, (domowe). 4. Opisanie Afryki. Na podstawie lektury szkolnej, (domowe). 5. Miasto a wieś, (szkolne). 6. Me-

tellus a Jugurta. Charakterystyka porównawcza. (domowe) 7, Jakie zarzuty uczynił Skarga współczesnym sejmom polskim, (szkolne). 8. Szymonowicz a Klonowicz, (domowe). 9. Pożegnanie miejsca pobytu. Na podstawie Walety Włoszczonowskiej Kaspra Miaskowskiego (szkolne). 10. Rzeka a życie (porównanie domowe). 11. Przyjemności życia na wsi a w mieście, (domowe). 12 Pochwała życia wiejskiego. Według Wergiliusza Georgik księgi II. (szkolne). 13. Skutki wojen krzyżowych (domowe). 14. Rozebrać i przykładami uzasadnić bajkę Ignacego Krasickiego „Rybka mała i szczupak“, (szkolne).

VII. kl. 1. Niewdzięczność świata jest często udziałem wielkich ludzi, (domowe). 2. Przyczyny upadku literatury polskiej za Sasów. (szkolne). 3. Czy i o ile słusznem jest zdanie: „De mortuis nil nisi bene.“ (domowe.) 4. Przyczyny wzrostu piśmiennictwa polskiego za czasów Stanisława Augusta. (szkolne). 5. Morawski i jego stanowisko względem klasyków i romantyków. (domow.) 6. „Praca nie jest zakałą w żadnym ludzi stanie, Lecz rzetelną zakałą bywa próżnowanie.“ (domowe). 7. Opis stepu ukraińskiego. Na podstawie „Maryi“ Malczewskiego. (domowe.) 8. Charakter Wacława. Na podstawie „Maryi“ Malczewskiego. (domowe). 9. Wewnętrzna polityka Kazimierza Jagiellończyka. (domowe). 10. Kolizye w komedyi Al. Fredry „Śluby panieńskie.“ (szkolne).

VIII. kl. 1. Rozwinąć myśl zdania: „Virtutem posuere dii sudore parandam.“ (domowe). 2. Kolizye w komedyi Al. Fredry: „Nikt mnie nie zna.“ (szkolne). 3. Elsinoe a Lilla Weneda. Charakterystyka porównawcza. (domowe). 4. Dlaczego powszechnie przypisuje się wzrokowi pierwszeństwo przed innymi zmysłami? (szkolne). 5. Polska jako przedmurze chrześcijaństwa. (domowe.) 6. Dlaczego Rzym stał się stolicą starożytnego świata? (domowe). 7. Cudowność w balladach A. Mickiewicza. Na podstawie lektury szkolnej i danych wskazówek. (szkolne). 8. Jakimi względami powodować się będą w wybrzeżach ^{ew.} jego zawodu. (szkolne).

---

b) W języku ruskim.

V. kl. Приїзд до родини по скінченім році шкільнім. (dom.) 2. Відпосини Руси до Греків в X. віці — на підставі лектури шкільної. (szkol.) 3. Памятники архитектоніки в старім Єгипті — на підставі лектури німецької. (dom.) 4. Спуст бережаньского ставу в р. 1893. (szkol.) 5. Подвиги Святослава Ігоревича — за Нестором. (dom.) 6. Церковця на горбку — образок. (dom.) 7. Діяльність Володимира Мономаха — на підставі его „Поученія дітям.“ (szkol.) 8. Опис міста Атен з часів Перікля. (dom.) 9. Битва при озері тразименьскім — Лїв. XXII 4—6 (dom.) 10. Судьба сироти Петра — з історичного оповіданя Із. Воробкевича „Турецькі бранці“ (szkol.)

VI. kl. 1. Пожиток каміня. (dom.) 2. Битва під Калішом — на підставі лектури шкільної. (szkol.) 3. Війна Марія з Цимбрами і Тевтонами. (dom.) — 4. Причина і опис з'їзду монархів і князів в Луцку у Витовта — на підставі литовської лігописи. (szkol.) 5. Пильний ученик, а трудолюбивий рільник. (domow.) 6. Переклад Гомерової Іліади кн. XVIII. в 1—72. (dom.) 7. Пояснити образи, в яких бог-Громовик являється в колядах. (szkol.) 8. Стап внутрішній держави франконської по смерті Кльодвіка. (dom.) 9. Свята Різдяні і Великодні. (Порівнане з увзглядненем пісний обрядових, сьпіваних в часі тих сьвят). (dom.) 10. Семен Палій в думі „про Палія та Мазепу“ і в переказі про нього самого. (szkol.)

VII. kl. 1. Пояснити сентенцію „Aurora Musis amica.“ (dom.) 2. Характер Наума — з повісти Квітки „Маруся“ (szkol.) 3. Поводи до виступленя Ціцерона в обороні Мурени — на підставі латинської лектури. (dom.) 4. З'їзд монархів в Відни в 1515 р. і его значіне для Австрії. (dom.) 5. Трагічна вина в драматичнім творі Квітки „Щира любов.“ (szkol.) 6. Пояснити приповідку: „З яким пристаєш, таким сам остаєш“ (dom.) 7. Хід і звязь гадок в думках М. Пашкевича „Лиха доля“ і „Над Бугом“ (szkol.) 8. Доказати пра-

вдивости слів Цицеронових: „Nec vero sum inscius esse in historia utilitatem non modo voluptatem.“ (dom.) 9. Пояснене приповідки: „В порожнинах буває найсильніший відгомон.“ (dom.) 10. Зв'язь гадок в посьвяті Шевченка „На вічну пам'ять Котляревському.“ (szkolne.)

VIII. kl. 1. Війна приятелькою і неприятелькою штук. (dom.) 2. Чим відзначають ся оповідання Стороженька? (szkol) 3. Вишня політика Яна III. (dom.) 4. Пояснити приповідку: „Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного.“ (dom) 5. Заслуги Куліша на поли письменности рускої. (szkol.) 6. Першеньство середнього стану перед иньшими станами. (dom.) — 7. Розвій трагедії грецької. (szkol.) 8. Чоловік учить ся до смерти — розправа. (szkol.).

с) W języku niemieckim.

V. kl. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (S. A.) 2. Mein Wohnhaus. (Eine Beschreibung) (H. A.) 3. Aus dem Leben Kaiser Josef II. (Eine Nacherzählung) (S. A.) 4. Cyrus der Gründer des Perserreiches (nach dem Schulunterrichte). (H. A.) 5. Inhaltsangabe des Gedichtes: der Zauberlehrling v. Goethe. (S. A.) 6. Das delphische Orakel (nach dem Schulunterrichte. (H. A.) 7. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (S. A.) 8. Das Schloss am Meere. (Eine Nacherzählung (S. A.) 9. Das Schaf. (Eine Beschreibung) (H. A.) 10. Hektors Abschied. (v. Schiller, Inhaltsangabe) (S. A.) 11. Lykurgus der spartanische Gesetzgeber (nach dem Schulunterrichte) (H. A.) 12. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. (S. A.) 13. Des Baumes Stamm und Krone (nach dem Schulunterrichte) H. A.) 14. Der Kampf der Horatier und Curiatier (nach der Schullectüre. (S. A.)

VI. kl. 1. Ojciec zadumionych v. Julius Słowacki (Wiedergabe des Inhaltes in der Form einer Erzählung) (H. A.) 2. Kaiser Maximilians Abfahrt von Insbruck nach Anastias Grün. (S. A.) 3. Ein Herbsttag in der Natur. (H. A.) 4. Kudruns Schicksale in der Normandie. (nach der Schullectüre). (S. A.) 5. Gastliche Aufnahme

des Telemachos am Hofe des Königs Menelaos. (Im Anschluss an die Lectüre. (H. A.) 6. Eine Übertragung aus dem Polnischen. (S. A.) 7. Wie vertheidigt Grimbart der Dachs seinen Oheim Reineken, den Fuchs im ersten Gesange des Thierepos „Reineke Fuchs“ (S. A.), 8. Der Winter. Eine Beschreibung. (H. A.) 9. Chlodwig der Begründer des Frankenreiches (nach dem Schulunterrichte). (S. A.) 10. Wasser in seinen wohlthätigen und zerstörenden Wirkungen (H. A.) 11. Dornröschen (Inhaltsangabe) (S. A.) 12. Das Bild einer Grossstadt auf Grundlage der Schullectüre. (H. A.) 13. Inhaltsangabe des Schiller'schen Gedichtes „Der Graf von Habsburg.“]

VII. kl. 1. Ursachen und Folgen der Entdeckung des Seeweges nach Ostindien. (H. A.) 2. Warum und wiefern änderte Goethe in „Hermann und Dorothea“ den geschichtlichen Stoff? (S. A.) 3. Der Tag, ein Bild des menschlichen Lebens. (H. A.) 4. Siegfried im Nibelungenliede (nach der Schullectüre) (S. A.) 5. Der Gastwirt in Lessings „Minna von Barnhelm“ u. Göthes „Hermann u. Dorothea“ (H. A.) 6. Minna von Barnhelm bis zum Auftreten im gleichnamigen Drama von Lessing (S. A.) 7. Eine Schwalbe macht noch keinen Frühling. (H. A.) 8. Europa nach dem siebenjährigen Kriege. (Auf Grundlage des Schullunterrichtes) (S. A.) 9. Unrecht Gut gedeiht nicht. (H. A.) 10. Goetzens von Berlichingen letzte Schicksale. (S. A.)

VIII. kl. 1. Die materiellen und geistigen Verkehrsmittel in ihrer Rückwirkung auf das Leben der Gesellschaft (H. A.) 2. Bedeutung der Marken im allgemeinen und der Ostmark im besonderen. (H. A.) 3. Über den Antheil der Sinne an der practischen und höheren geistigen Ausbildung des Menschen. Im Anschluss an den psychologischen Unterricht. (S. A.) 4. Gebrauch und Nutzen des Wassers. (H. A.) 5. Inhalt des Trauerspiels „Zriny“ von Theodor Körner. (S. A.) 6. Nicht der ist in der Welt verwaist, dem Vater und Mutter gestorben; Sondern, der für Herz und Geist Sich keine Lieb' und kein Wissen erworben. (H. A.) 7. Gedankengang von Wallensteins erstem Monolog im Trauerspiel „Wallen-

steins Tod.“ (S. A.) 8. Die echte Menschenliebe nach Bürgers „Lied vom braven Manne“. (S. A.) 9. Welche Gründe haben den Ritter bewogen, den Kampf mit dem Drachen nach Schillers Darstellung zu wagen? (S. A.)

---

d) Do egzaminu dojrzałości.

1. Z języka łacińskiego: a) Przełożyć na język polski: Tac. Agric. c. 30 i 31 do słów *quotidie* (dla oddz. I) i Liw. V. 27 (wyimki dla oddz. II). b) Przełożyć na język łaciński ustęp: Zawstydzeni pochlebcy. (Wyp. pols. t. III. ust. 10.) dla oddz. I. i ustęp. Dyonizyus i Filoxenus (Pol. książka do czyt. dla szkół wydz. t. II. str. 16.) dla oddz. II.

2. Z języka greckiego: Przełożyć na język polski: z Arystotel. *Ἀθηναίων πολιτεία* c. XVI. (dla oddz. I) i z Isocr. Paneg §§. 34—39 (dla oddz. II).

3. Z języka polskiego: 1. Nauka ozdobą w szczęściu, w nieszczęściu pociechą. (Na podstawie mowy Cyncerona „Pro Archia poëta“ — dla oddz. I). 2. Teatr i jego znaczenie dla życia społecznego.

4. Z języka ruskiego: *Значіне пановаіня Маріі Тересы для Австріі.*

5. Z języka niemieckiego: Welche Umstände und Einflüsse tragen nach Schillers Darstellung am meisten zum Untergange Wallenstein's bei? (dla oddz. I). Die Verkehrsmittel des Alterthums und der Neuzeit. (dla oddz. II).

6. Z matematyki (dla oddz. I): a)

$$\begin{cases} 2(x + y) = 21 - \sqrt{x + y} \\ \frac{x^2 y^2}{40} - 2 = \frac{2xy}{5} \end{cases}$$

b) Wysokość ostrosłupa ściętego $h = 15$ cm, suma obu jego podstaw $s = 458$ cm² a objętość $v = 3395$ cm³;

obliczyć obie jego podstawy, wysokość odciętego i objętość zupełnego ostrosłupa.

c) Gmina A zaciągnęła pożyczkę w wysokości 100.000 koron na procent składany 5%; ile pozostaje do spłacenia po upływie 10 lat, jeśli na umorzenie tej pożyczki oddała po 5 latach 10.000 koron, a po 8 latach 80.000 koron? (dla odziału II.).

a) Rozwiązać równanie:

$$\begin{aligned}x^2 + 3y &= 55 - 4\sqrt{x^2 + 3y + 5} \\ 6x &= 16 + 7y.\end{aligned}$$

Podać wszystkie wartości.

b) Z walca prostego o średnicy $d = 4.6$ cm. i długości $l = 5$ cm., wyciosano foremny, ośmiościenny graniastosłup tej samej długości. O ile jest cięższy walec od graniastosłupa, jeśli ciężar gatunkowy $s = 1.825$ a graniastosłup sporządzono przy najmniejszej możebnej stracie materiału i jak wielka pobocznica graniastosłupa?

V. Plan nauki języka ruskiego w gimnazyach.

Zadanie nauki w czterech klasach niższych.

Należyte czytanie i mówienie; gruntowna znajomość fleksyi i składni; gramatyczna pewność i poprawność w ustnem i piśmiennem używaniu języka; wyrabianie dobrego smaku przez czytanie, uczenie się na pamięć i należyte wygłaszanie celniejszych utworów poetycznych i ustępów prozaicznych.

Zadanie nauki w czterech klasach wyższych.

Biegłość i stylistyczna poprawność w ustnem i piśmiennem używaniu języka; poznanie wybitniejszych gatunków poezyi i prozy; poznanie celniejszych utworów literatury ojczystej, jakoteż najważniejszych szczegółów z życia sławniejszych pisarzy narodowych i z dziejów piśmiennictwa narodowego.

IV. WYKAZ KSIĄŻEK

których używać się będzie w tutejszym zakład

Klasa	Religia		Język łaciński		Język grecki		Język polski		Jęz
	rz. kat.	gr. kat.	Gramatyka	Cwiczenia i lektura	Gramatyka	Cwiczenia i lektura	Gramatyka	Wypisy	
I.	Katechizm większy dla szkół lud. podług ks. Deharba opracował ks. M. Morawski. Lwów 1891	Katechizm ks. Torońskiego wyd. 2.	Samolewicz, Zwieżła gramatyka języka łacińskiego, wyd. 1. 2. i 3.	Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy	—	—	Maleski, Gramat. jęz. polskiego szkolna. Wyd. 8.	Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla I. kl., wyd. 1. i 2.	Smał, Stoecki i Gartner
II.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego. Wyd. 2.	Ks. Toroński, Historia biblijna zakonu starego		Samolewicz. Przykłady łacińskie. Część II. wyd. 3.	—	—		Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla II. kl.	
III.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 2.	Ks. Toroński, Historia biblijna zakonu nowego	Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5 i 6.	Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. wyd. 2. i 3. Cornelius Nepos, wyd. Kłaka.	Fiderer, gramatyka języka greckiego	Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie, wyd. 2.	Maleski, Gramatyka języka polskiego wyd. 8.	Czubek-Zawiliński Wypisy polskie dla III. kl.	Ogonowski, Gramatyka języka polskiego, Lwów 1889.
IV.	Ks. Jachimowski, Liturgia kat. Wyd. 2.	Ks. Toroński, Liturgia		Próchnicki Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV Caesar, Comm. de bello Gall, wydanie Prammer-Bednarskiego. Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarski		Schenkl-Lewicki-Parylak, Ćwiczenia greckie.		Wypisy polskie na kl. IV. wyd. 2.	
V.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna, wyd. 2.	Ks. Toroński, Dogmatyka ogólna	Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II.	Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicza. Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarskiego.	Cwikliński gramatyka jęz. greck.	Ćwiczenia greckie jak w IV. kl. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta ; Homera Illiada część I. wyd Scheindler-Sołtysika	—	Próchnicki, Wzory poezyi i prozy	—
VI.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa, wyd. 2.	Wappler-Peiesz Dogmatyka szczegółowa		Sallustius, Wojna z Katylią, wyd. Linker i Klimscha-Sołtysik. Vergilius Eichler-Itzeński. Cicero in Catil. Kornitzel-Sołtysik. Caesar de bello civili G. Th. Paul		Homera Illiada, część I i II, wydanie Scheindler-Sołtysik. Her dot, wyd. Holdera, Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, Ćwiczenia grec. jak w kl. V		Wypisy polskie Stan Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 1. i 2.	
VII.	Martin-Solecki Etyka katol. Wyd. 2.	Wappler-Piurko Etyka katol.	Samolewicz, Gramatyka języka łacińskiego, wyd. 4.	Cicero, II. Nohl, vol. IV. V. X. Vergilius, wyd. Eichlera	Curtus-Hartel-Cwikliński. Gramatyka języka greckiego	Homera Odyssea, wyd. Pauly-Wotke'go. Demostenes, wyd. Wotke-Schmidt	—	W I. półr. Wypisy pol. jak w kl VI. w II. półr. Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego część II Marya (Malczewskiego) Śluby panięskie (Fredry) Balladyna (Słowacki)	—
VIII.	Ks Jachimowski, Historia kościelna	Wappler-Stefanowicz, Historia kościelna		Horatius wyd. Petscheniga. Tacitus, Germania i Libri ab excessu Divi Augusti wyd. Muellera.		Plato, Apologia, wyd. Christ-Lewicki Charmides, Lysis wyd. Teubner, Sofokles, Król Edyp, wyd. Schubert Majchrowicz, Homera Odyssea, część II, wyd. Pauly-Wotke.		Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Próchnickiego część II Pan Tadeusz (Micki) i J. dydon (Kraśnińskiego).	

KSIĄŻEK SZKOLNYCH

będzie w tutejszym zakładzie w roku szkolnym 1895.

Klasa	Język polski		Język ruski		Język niemiecki	Geografia	Historia	Matematyka	Nauki przyrodnicze		Proped. filozof.
	Gramatyka	Wypisy	Gramatyka	Wypisy					historia nat.	fizyka	
kl. I.	Małecki, Gramat. jez. polskiego szkolna. Wyd. 8.	Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla I. kl., wyd. 1. i 2.	Smał, Stocki i Gartner	Nowa czytanka w druku	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. I, wyd. 1-3	Benoni i Tomir, Krótki rys geografii. wyd. 5 i 6	—	Dr. Wł. Zajęczkowski Początki arytm. cz. I, w. 3. Mocnik-Maryniak, Geometria poglądowa część I, wyd. 6	Nowicki, Zoologia wyd. 6. Rostański Botanika szk. na kl. niższe, wydanie nowe	—	—
kl. II.		Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla II. kl.		Ogonowski, Gramatyka języka ruskiego, Lwów 1889.	"	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. wyd. 1 i 2	Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna wyd. 6.	Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych część I	"	"	—
kl. III.	Małecki, Gramatyka języka polskiego wyd. 8.	Czubek-Zawilński Wypisy polskie dla III. kl.	Ogonowski, Gramatyka języka ruskiego, Lwów 1889.	Czytanka Partyckiego cz. I.	German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. wyd. 1. i 2. Petelenz, Deutsche Grammatik.	"	Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych część II	Dr. Wł. Zajęczkowski, Początki arytmetyki i algebry, część II, wyd. 2. Mocnik-Maryniak, Geometria poglądowa. Część II, wyd. 3 i 4	Łomnicki mineralogia dla niższych klas, wyd. 2 i 3	Soleski, Nauka fizyki, wyd. 2	—
kl. IV.		Wypisy polskie na kl. IV. wyd. 2.		Czytanka Partyckiego cz. II.	German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Petelenz, Deutsche Grammatik.	Benoni-Majerski, Geografia austr.-węg. Monarchii, wyd. 2	Welter-Sawczyński, Dzieje powszechne skrócone, Część III wyd. 5	"	"	—	"
kl. V.	—	Próchnicki, Wzory poezji i prozy	—	Czytanka Łuczakowskiego	Petelenz und Werner Deutsches Lesebuch für die V. Cl.	—	Zakrzewski. Historia powszechna, Część I	Dziwiński, Zasady algebry. Mocnik-Stanecki Geometria dla wyższych klas, wyd. 3.	Łomnicki, mineralogia i geologia wyd. 3. Rostański Botanika szk. dla klas wyż.	—	—
kl. VI.	—	Wypisy polskie Stan Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 1. i 2.	—	I. półr. Czytanka Łuczakowskiego II. półr. Chrestomatya Ogonowskiego.	Petelenz und Werner Deutsches Lesebuch für die VI. Cl.	—	Zakrzewski, Historia powszechna. Część I i II	Baraniecki. Algebra. Mocnik-Stanecki jak w kl. V. Logarytmy Adama.	Petelenz. Zoologia dla klas wyższych szkół średn.	—	—
kl. VII.	—	W I. półr. Wypisy pol. jak w kl. VI. w II. półr. Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego część II. Marya (Malczewskiego) Śluby panińskie (Fredry) Balladyna (Słowacki)	—	Czytanka Barwińskiego, część II. Wyd. 2.	Petelenz und Werner Deutsches Lesebuch für die VII. Cl I. półr. Hermann und Dorothea II. półr. Iphigenie auf Tarnis, wyd. Graesera.	—	Gindely-Markiewicz, Dzieje nowożytne. wyd. 2, Dr. A. Lewicki Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych	Dziwiński. Zasady algebry. Mocnik-Stanecki jak w kl. V. Logarytmy jak w kl. VI.	—	Soleski, Wykład nauki fizyki, wyd. 2 Soleski, Zarys chemii	Kozłowski Logika elementarna
kl. VIII.	—	Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Próchnickiego część II Pan Tadeusz (Micki) Ljdyon (Krasińskiego).	—	Czytanka Barwińskiego cz. III. Wyd. 1.	Petelenz und Werner Deutsches Lesebuch für die VIII. Cl. Jungfrau von Orleans i Julius Caesar wyd. Graesera.	—	Hannak-Leniek Historia i statystyka austr.-węg. Monar. Dr. A. Lewicki Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych	"	—	Soleski, Wykład nauki fizyki, wyd. 2	Crüger-Sawczyński Zarys psychologii

Klasa I.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie wzorów według wypisów. Głównem tej części zadaniem jest: a) wyraźne i rozumne czytanie; b) ćwiczenie uczniów w gładkiem i poprawnem zdawaniu sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej.

Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Elementarna nauka odmiany imienia i czasownika.

Wypracowania piśmienne: dwa na miesiąc. W 1. półroczu wyłącznie dyktaty, systematycznie ułożone a obejmujące ważniejsze zasady i prawa pisowni, w 2. półroczu naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.

Klasa II.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie wzorów według wypisów — jak w kl. I.

Deklamacya — jak w kl. I.

Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu złożonem; powtarzanie i uzupełnianie fleksyi. Nauka pisowni i interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona.

Ćwiczenia ortograficzne czyli dyktaty jak w kl. I., ale tylko w miarę potrzeby.

Wypracowania stylistyczne: 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Klasa III.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy — jak w kl. I. i II. — Od tej klasy począwszy, krótkie wiadomości o życiu i pismach cenniejszych pisarzy, z których dzieł właśnie poznano wyjątki.

Deklamacya — jak w kl. I.

Gramatyka. Składnia rządu. Systematyczna nauka deklinacyi. Części mowy nieodmienne.

Wypracowania stylistyczne: 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Klasa IV.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie wzorów według wypisów, jak w kl. III.

Deklamacya — jak w kl. I.

Gramatyka. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Wierszowanie. — W końcu roku powtórzenie całego już przerobionego materiału nauki gramatyki w ogólniejszym zarysie.

Wypracowania stylistyczne — jak w kl. III.

Klasa V.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie wzorów. Poznanie na podstawie wypisów zwykleszych tropów i figur, jakoteż najważniejszych gatunków prozy i poezyi. Nauka ta zbierająca i uzupełniająca wiadomości już w poprzednich latach przygodnie przez uczniów nabyte, przysposabiać ma do czytania z pożytkiem ważniejszych utworów literatury narodowej w kl. VI.—VIII. Wiadomości historyczno-literackie o czytanych pisarzach — jak w kl. III.

Deklamacya — jak w kl. I.

Wypracowania stylistyczne: 5 na półroczu, prze-ważnie domowe.

Klasa VI..

(2 godziny na tydzień).

Czytanie celniejszych pomników języka staroruskiego od najdawniejszych czasów aż do końca XVIII. w. według wypisów.

Uzupełnianie nauki szkolnej **czytaniem domowem.**

Historya literatury (na podstawie lub przy sposobności czytanych wyjątków) od początku do końca wieku XVIII.

Deklamacya — jak w kl. V.

Gramatyka (20 godzin). Fleksya i najważniejsze prawa etymologii, składni i głosowni języka staroruskiego przygodnie.

Wypracowania stylistyczne: jak w kl. V.

Klasa VII.

(2 godziny na tydzień).

W I. półroczu: **Czytanie i objaśnianie** według wypisów ważniejszych rodzajów literatury ludowej (ustnej) z estetycznymi uwagami o rodzajach ludowej poezyi i prozy.

W II. półroczu: [od Kotlarewskiego do Szewczenki (włącznie)].

Uzupełnianie nauki szkolnej **czytaniem domowem**.

Historya literatury od końca XVIII. w. do Szewczenki (włącznie).

Deklamacya — jak w kl. V.

Ćwiczenia ustne.

Wypracowania stylistyczne: 5 na półroczu, przeważnie domowe.

Klasa VIIL.

(2 godziny na tydzień).

Czytanie dalszego ciągu celniejszych dzieł literatury narodowej wieku XIX. w dłuższych wyjątkach według wypisów, niektóre w całości.

Historya literatury wieku XIX ciąg dalszy od Kulisza do końca.

Deklamacya — jak w kl. V.

Ćwiczenia ustne — jak w kl. VII.

Wypracowania stylistyczne: w I. półroczu 5, przeważnie domowe, a w 2. półroczu 3, przeważnie szkolne.

	K L A S A										Razem
	I		II		III	IV	V	VI	VII	VIII	
	a	b	a	b							
6. Wedle miejsca pobytu rodziców:											
miejscowych	9	8	13	9	15 ¹	18	12 ¹	14 ¹	4	6	108 ³
z powiatu brzeżańskiego	5	7	8	6 ¹	2	4	2	4	2	6	46 ¹
„ podhajeckiego	9	12	6	7	10	5	4	4	1	1	59
„ przemysłańskiego	2	3	2	1 ¹	5	—	7	1	1	2	24 ¹
„ rohatyńskiego	7	4	2	3	12	5	1	—	1	4	39
z innych powiatów Galicyi	—	4	3 ¹	6	3	3 ²	11 ⁴	8 ¹	7	10	55 ⁷
Razem	32	38	34 ¹	32 ²	47 ¹	35 ²	37 ⁵	31 ²	16	29	331 ¹³
7. Wedle stanu rodziców:											
Właścicieli dóbr	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Urzędników państwowych	5	7	11	2	4	10	7 ¹	4	4	2	56 ¹
Księży	2	4	2	13	5	2	4	3 ¹	2	4	41 ¹
Nauczycieli	2	3	—	—	2	3	2	1	—	—	13
Lekarzy	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	4
Adwokatów i Notaryuszów	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	4 ¹
Wojskowych	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	4
Dzierżawców	1	2	4	—	3	4 ²	3 ³	—	—	1	18 ⁵
Oficyalistów prywatnych	2	6	3	7 ¹	6	3	3	5	4	4	43 ¹
Przemysłowców	5	4	1	1	4	4	3 ¹	6	—	5	33 ¹
Właściciele realności	2	2	—	0 ¹	7 ¹	—	3	0 ¹	1	1	16 ³
Rzemieślników	2	6	5	2	7	2	—	3	—	2	29
Wiesniaków (rolników)	3	3	4	2	5	4	—	6	4	4	38
Slug rządowych	4	1	1	2	2	1	4	1	1	1	18
Slug prywatn. i zarobn.	2	—	3	2	—	—	1	—	—	—	8
Razem	32	38	34 ¹	32 ²	47 ¹	35 ²	37 ⁵	31 ²	16	29	331 ¹³

8. Klasyfikacja: a) z końcem r. 1894:												
Stopień I. z odznaczeniem	3	2	2	—	5	3	2	1	4	3	25	
Stopień I.	21	29	27 ¹	26 ¹	34 ¹	24 ²	24 ²	23	9	26	243 ¹	
Do egzaminu poprawczego przeznaczono:												
Stopień II.	3	3	2	2	4	1	3	3	1	—	22	
Stopień III.	4	2	3	4	1	5	7	4	2	—	32	
Nie klasyfikowano	1	2	—	—	3	1	1	—	—	—	8	
	—	—	—	0 ¹	—	1	0 ²	0 ²	—	—	1 ⁶	
Razem	32	38	34¹	32²	47¹	35²	37³	31²	16	29	331¹³	
b) Uzupełnienie do r. szkol. 1893:												
Egzamin popraw. składać pozwolono	2	3	1	2	—	7	9	4	1	2	31	
Złożyło egzamin	2	3	1	—	—	6	8	4	1	1	26	
Nie złożyło egzaminu	—	—	—	2	—	1	1	—	—	1	5	
Ostateczny wynik klasyfik. za r. 1893:												
Stopień I. z odznaczeniem	—	2	4	1	2	2	—	4	4	—	19	
Stopień I.	30	35 ¹	21 ²	18	29	35 ²	31	14	20 ¹	18	251 ²	
Stopień II.	4	3	1	9	9	7	1	1	2 ¹	1	38 ¹	
Stopień III.	3	2	—	—	6	2	5	1	2	—	21	
Nie klasyfikowano	—	—	—	—	1	—	0 ²	—	—	—	1 ²	
Razem	37	42²	36²	28	47	46²	37²	20	28²	19	330²	
9. Opłata uczniów:												
Opłatę szkolną złożyło w I. półroczu	27	30	13	10	21	14	22	17	4	10	168	
" " " " " II.	15	16	12	10	13	18	19	18	3	10	134	
Od całej opłaty uwolniono w I. półroczu	11	10	23	28	32	23	21	16	15	20	199	
" " " " " II.	19	22	23	25	36	19	23	14	13	19	213	
Opłata szkolna wynosiła w I. półroczu	405	450	195	150	315	210	330	253	60	150	2520	
" " " " " II.	225	240	180	150	195	270	285	270	45	150	2010	
Razem	630	690	375	300	510	480	615	525	105	300	4530	

VII. Miejscowa pomoc naukowa

dla ubogich uczniów.

Pomoc naukową otrzymywali ubodzy uczniowie tu-tejszego gimnazjum przez stypendya i zapomogi z fun-duszów krajowych i miejscowych jakoteż ze strony Burs. Liczbę stypendystów i kwot przez nich pobranych wy-kazano w ustępie „Statystyka“ punkt 11.

Stan funduszów miejscowych w zarządzie Wieleb. XX. Katechetów :

PRZYCHÓD :

1. Pozostałość z roku 1893	8·15 ct. + 52·98 ct.
2. Z puszek (datków profesorów i uczniów w ciągu roku)	12·69 ct. + 4·21 ct.
3. Datek Wielm. Dra Garlickiego	1·50
4. Datek WP. Więckowskiego	5·—
	<hr/>
Razem	27·34 ct. + 57·29 ct.

ROZCHÓD :

1. Na odzież i obuwie	7·50 ct. + 4·89 ct.
2. Struna do basu i wpisowe ucznia	2·00 ct. + —·— ct.
3. Na nóty	4·00 ct. + 0·40 ct.
4. Na przystrojenie ołtarza na Boże Ciało	2·00 ct. + 2·00 ct.
	<hr/>
Razem	15·50 ct. + 7·29 ct.

Pozostaje na rok przyszły . . . . . 11·84 ct. + 50·00 ct.

Dla wspierania ubogich uczniów istnieją w Brzeżanach dwie Bursy : a) Bursa im. Jakubowicza i b) Bursa ruska.

a) Bursa imienia Jakubowicza (polska)

Majątek Bursy im. Jakubowicza składa się : 1. z dwóch domów, jeden z nich parterowy, w którym mieści się kuchnia, jadalnia i mieszkanie zakonnic zarządzających

kuchnią; drugi zaś większy (parterowy), w którym ma umieszczenie 31 elewów i mieszka ks. prefekt. Do tego domu przybudowano w b. r. skrzydło piętrowe o czterech pokojach celem pomieszczenia większej ilości biednych uczniów. — 2. Z ogrodu. — 3. Z kapitału żelaznego 19.000 złr. — 4. Z biblioteki, w której znajduje się 1400 tomów książek do czytania i kilkadziesiąt książek szkolnych. — W roku szkol. 1894 było umieszczonych w Bursie 31 uczniów i 2 eksternistów, którzy dostawali wikt, a mianowicie z powiatu brzeżańskiego 9, buczackiego 1, podhajeckiego 8, przemysłańskiego 8, rawskiego 1, rohatyńskiego 5, tarnobrzeskiego 1. Według stanu rodziców było między nimi: synów nauczycieli 1, prywatnych oficjalistów 8, mieszczan 9, sług państwowych 3, sług prywatnych 1, sierót 11. — Do klasy I. uczęszczało 3, do II. 9, do III. 10, do IV 3, do V. 4, do VI. 1, do VII. 3.

Według obrządku było: łać. 31.; gr. 2. -- Dwaj eksterniści i 4 uczniowie mieszkający w Bursie mieli wikt bezpłatnie, 27 za opłatą miesięczną od 2 do 12 zł. Wszyscy uczniowie z wyjątkiem 2 eksternistów otrzymywali mieszkanie, wikt, pranie, opał i światło.

Oprócz nauki szkolnej uczyło się 9 wychowañców muzyki instrumentalnej.

Bursę zarządza Wydział złożony z 6 członków. — Prezesem Bursy jest Wielmożny Pan Franciszek Wolfarth, właściciel Kurzan, świadczący wiele dobrego dla tej instytucyi, zastępcą Prezesa Wielm. Pan Dr. Franciszek Grzegorezyk, dyrektor gimnazyalny, kasyerem Wielm. Pan Mateusz Kurowski emer. dyrektor gimnazyalny, bezpłatnym lekarzem Bursy jest Wielm. Pan Dr. Albert Zauderer, a w jego nieobecności chętnie bezinteresownie spieszy z pomocą Dr. Teitelbaum, lekarstw dostarcza apteka Wielmożnego Pana Adolfa Dursta z opustem 25%. Prefektem i odpowiedzialnym kierownikiem bursaków jest Wiel. ks. kan. Antoni Hocheker katecheta gimnazyalny.

Świętne Rady powiatowe brzeżańska, podhajecka, rohatyńska i przemysłańska, wspierają bursę polską znaczniejszemi kwotami, gdyż każda z nich uiszcza na

Bursę rocznie po 200 złr., od 4 Członków i Dobrodziejów otrzymała Bursa w gotówce 26 złr.

Ks. A. Hocheker
katecheta i kierownik bursy.

b) Bursa ruska.

Bursą ruską w Brzeżanach zarządza Wydział złożony z 9 Członków. Prezesem oraz kasyerem jest katecheta gimnaz. Wiel. ks. kan. Michał Soniewicki, sekretarzem i zarazem prefektem profesor gimnaz. Wielm. Pan Bazyli Sanat. W roku szkoln. 1894 było umieszczonych w Bursie uczniów 38, między tymi 37 Rusinów, 1 Polak. Co do stanu rodziców było synów księży 16, urzędników 5, nauczycieli 2, diaków 2, rzemieślnika 1, włościan 10, woźnych 2.

Oprócz nauk pobieranych w szkole uczyli się wychowawcy w zakładzie śpiewu choralnego i cerkiewnego śpiewali na chórze w cerkwi podczas nabożeństw w niedziele i święta uroczyste; niektórzy uczyli się muzyki i gimnastyki.

Świetne Rady powiatowe wspierają Bursę znacznijszymi rocznie uiszczanymi datkami mianowicie: brzeżańska 200 złr., podhajecka 200 złr., rohatyńska 200 zł. i przemyślańska 150 złr.

Członków wspierających bursę jest 80; roczna wkładka wynosi 1 złr.

Lekarzem Bursy jest WP. Dr. Al. Zauderer, który od jej powstania leczy uczniów bezpłatnie; lekarstw dla chorych dostarcza aptekarz W.Pan Adolf Durst z opuszczeniem trzeciej części należitości.

X. Michał Soniewicki
katech. i prezes bursy.

Dyrekeya wyraża imieniem ubogiej młodzieży szkolnej wszystkim jej dobrodziejom i Szan. Zarządowi obydwóch burs najszczerze podziękowanie.

VIII. Pomnożenie zbiorów naukowych w r. 1894.

A. Biblioteka.

a) *Dzieła do biblioteki profesorów.*

I. zakupione.

Dr. K. Petelenz und Dr. R. Werner: Deutsches Lesebuch für VII. Classe. — German-Petelenz: Ćwiczenia niemieckie dla 4 kl. szkół średn. — Dr. K. Petelenz: Deutsche Grammatik für galiz. Mittelschulen. — Rappold: Chrestomathie aus latein. Classikern i Chrest. aus griech. Classikern. — I. v. Jedina; An Asiens Küsten u. Fürstenhöfen. — Wydawnictwa Graesera i Neubauera: Körnera: Zriny; Göthego: Hermann u. Dorothea i Götz v. Berlichingen; Schillera: Maria Stuart, Wallenstein; Lessinga: Minna v. Barnhelm. — Terońskij: Chrestijańsko-katołyczeskiej katechizm dla 1. kl. szk. seredn., Istorya biblijna staroho zawita; Istorya biblijna nowoho zawita: Chrest. katołycka dogmatyka fundamentalna i apologetyka. — Barwińskij: Wyimki z narodnoj literatury ukraińsko-ruskoj 19. w., Ruska czytanka dla wyższych klas. — Łuczakowskij: Ruska czytanka dla 5. kl. — Doleżał: Galicya i Lodomerya 2 egz. — Proświta: Istorya Ukrainy za czasiw Petra W. i Kateryny II. — Wurzbach: Biographisches Lexikon. Tomów 4. — Thukydidés ed. Classen-Steub. Bd. III. — Kraszewski: Plauta Komedyj 5 parafrazy. — Tarnowski: Studya do histor. literatury polsk. Wiek 19: Zygmunt Krasiński. — Ohonowskij: Istorya literatury ruskoj cz. III. widd. 2. — Szujski: Dzieła. Ser. II. T. 9. — Nowodworski: Encyklopedya kościelna. Tomów 3. — Szekspir: Dzieła dramatyczne. Przekład St. Koźmiana. — Langl. Bilder zur Geschichte. 11. obrazów. — Cybulski: 7. Tabulae quibus antiquitates graecae et latinae illustrantur. — Baur: Austro-węgierska monarchia. — Stowasser: Lat.-deutsches Schulwörterbuch. — Caro: Geschichte Polens. cz. 5. — Smal-Stockij i T. Gartner: Ruska hramatyka.

II. darowane:

W. c. k. Min. W. i O. nadesłało 1 tom. — Wys. c. k. Rada szk. kraj. nadesłała po jednym egzemplarzu: 1. Ks. Z. Felińskiego: „Konferencye duchowne.“ 2. Żywot św. Jozafata Kuncewicza. 3. Stefanii Chłędowskiej: Szkice literackie (2 tomy) i Nowelle i szkice literackie (2 tomy). — Wiener Akademie der Wiss. nadesłała swego wydawnictwa 6 tomów, 3 zeszyty. — Krakowska Akad. Umiej. przysłała 17 tomów. — Wys. Wydział krajowy darował 2 tomy. — Towarzyst. naucz. szkół wyż. darowało 6 egz. podręczników sz. — Nadto dostała biblioteka: Homera Iliada ed. Düntzer cz. II. (dar Loebła ucz. 4 kl.) — Barącz: Wolne miasto Brody (dar Leszczyńskiego ucz. 8. kl.) Petelenz-Werner: Deutsches Lesebuch (dar księgarni Seyfartha i Czajkowskiego). Dr. Uranowicz: Żywot Szymonowicza (dar autora). M. A. Baraniecki: Podręcznik arytmetyki dla kl. niż. (dar aut.)

III. Czasopisma prenumeruje zakład:

1. Ateneum. 2. Literarisches Centralblatt. 3. Muzeum. 4. Nowa encyklopedia ilustrowana. 5. Przegląd polski. 6. Przewodnik bibliograficzny. 7. Mittelschule. 8. Oesterr.-ungarische Monarchie in Wort u. Bild. 9. Zeitschrift für den physikalisch. u. chem. Unterricht. 10. Zeitschrift für oesterr. Gymnasien. 11. Wochenschrift für den class. Unterricht. 12. Wiener Studien. 13. Zorja. 14. Gazeta lwowska z przewodnikiem naukowym. 15. Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für C. u. U. — 16, Misye katolickie (przysłała w darze Redakcyja).

b) do biblioteki uczniów.

1. zakupiono.

L. v. Jedina: An Asiens Küsten u. Fürstenhöfen. — Fedkowicz: Winoczek, Proskurka. — Iwan z B: Prybud' rozum, Tryzubec, Pid Zborowom, Żytie św. Jozafata Pered 300 rokamy. - Bohdan z P: Dla ruskich szkolariw. — Ustyanowicz: Jaropołk. — Okaz: Try powistki. — Olszańskij: Powistki jakich ne mało. — Osnowianenko: Mertweckij welykdeń. — Budzynowskij: Jesły na tebe chto kamenem; — Barwińskij: Benjamin Fran-

b) Prep. suche :

1. *Astacus fluviatilis*. 2. *Nautilus Pompilius*. 3. *Bombyx quercus* (metamorfoza).

Piotr Dutkiewicz

zawiadowca gabinetu naturalnego.

D. Do nauki rysunków :

1. *Perspectivischer Versuchsapparat mit Glastafel und 3 Stäbchen. Kleine Ausführung.* — 2. *Quadratische Platte mit kreisförmigem Ausschnitt* 40.9.

Sprawa rozwoju fizycznych sił młodzieży.

W myśl reskryptu J. E. Pana Ministra Wyzn. i Ośw. z dnia 15. września 1890 l. 19097 (Wys. e. k. Rady Szkol. kraj. z d. 17. października 1890 l. 17498) starał się zakład popierać fizyczny rozwój młodzieży w ten sposób :

1. Nauczyciele zwiedzali mieszkania uczniów dla zbadania tychże pod względem zdrowotnym.

2. W porze zimowej ślizgała się młodzież na miejscowym stawie.

3. Nauczyciele urządzali z uczniami poszczególnych klas we środy i soboty po południu, o ile pogoda sprzyjała, wycieczki do pobliskich lasów; niekiedy łączyły się 2 klasy razem. Ponieważ gimnazjum nie ma ani ogrodu, ani placu osobnego, ani podwórza, przeto muszą uczniowie w czasie przestanków zadowalać się używaniem ruchu na dość ciasnych korytarzach.

4. Szanowny Zarząd e. k. wojskowej pływalni nadesłał i w tym roku dla biednych uczniów 12 wolnych biletów t. j 8 do kąpeli i 4 do nauki pływania wartości 36 złr., za co Dyrekcya Zakładu na tem miejscu uprzejmie dziękuje. Zresztą wypada nadmienić, że uczniowie kąpią się w stawie miejscowym każdej chwili bez żadnego ograniczenia.

5. Nauki gimnastyki udzielał przez cały rok nauczyciel tut. szkoły ludowej w ubikacyi Towarzystwa gimnastycznego „Sokół”.

IX. Kronika Zakładu.

Rok szkolny rozpoczęto dnia 3. września 1893 uroczystem nabożeństwem odprawionem w kościele dla młodzieży obrz. łac. i gr. kat. Nauka regularna rozpoczęła się 4. września.

Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. zezwoliła na podział klasy I. i II.

Uroczystość Imienin Najjaśniejszego Pana d. 4. października i Najjaśniej. Pani dnia 19. listopada obchodził Zakład uroczystem nabożeństwem, odśpiewaniem Te Deum i hymnu ludowego.

Dnia 5. grudnia wzięła młodzież polska i ruska udział w żałobnem nabożeństwie za duszę poety ruskiego ś. p. Markiana Szaszkiewicza, który w latach szkolnych 1826 — 1829 był uczniem tutejszego zakładu i urządziła ku uczczeniu jego pamięci wieczorek deklamacyjno-muzyczny przy współudziale całego grona nauczycielskiego. Podobny wieczorek odbył się także dnia 8. grudnia ku uczczeniu pamięci Adama Mickiewicza.

Dnia 16. stycznia 1894 przeniósł się do wieczności śp. Ignacy Flach, nauczyciel odznaczający się zdolnościami, wiedzą i zamiłowaniem swego zawodu, lubiący bardzo młodzież i od niej szczerze lubiany i szanowany, a przytem najlepszy kolega. Pracował w tutejszym zakładzie przez 21 lat, a bystrością umysłu, szlachetnością serca, słodyczą w obejściu i niezwykłym humorem zjednał sobie u wszystkich miłość, szacunek i poważanie, czego dowodem był powszechny żal po jego śmierci. Uczniowie gimnazjalni, profesorowie koledzy, przyjaciele i znajomi licznie zebrani, odprowadzili jego zwłoki na miejsce wiecznego spoczynku. Cześć jego pamięci, pokój jego duszy!

Pierwsze półroczcie zakończono jak zwykle 30. stycznia, a drugie rozpoczęto 3. lutego.

Dnia 4. maja odbyło się nabożeństwo żałobne za spokój duszy śp. Cesarzowej Maryi Anny, a 28. czerwca za spokój duszy śp. Najjaś. Cesarza Ferdynanda.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 15 — 20 maja, ustny rozpoczął się dnia 7. lipca pod przewodnictwem c. k. Inspektora szkół śred. WP. Jana Lewickiego, wskutek czego nie podaje się wyniku.

Dnia 20. czerwca wzięła młodzież wraz z gronem nauczycielskiem udział w uroczystym powitaniu Jego Ces. i Król Wysokości Najdost. Arcyksięcia Albrechta, który dnia tego przybył do Brzeżan w towarzystwie wielu dygnitarzy wojskowych.

W ciągu roku szkolnego przystępowała młodzież katolicka trzy razy do św. Spowiedzi i Stołu Pańskiego i odprawiła w wielkim tygodniu rekolekcyje wielkanocne.

Nadto uczęszczała prawie cała młodzież z własnej woli, bez nadzoru ze strony Zakładu, codziennie na nabożeństwo ranne szczególnie do cerkwi położonej najbliższej Zakładu. W uroczystości Jordanu tudzież Bożego Ciała według obrz. łac. i grecko-katol. bierze udział cała młodzież katolicka, ustawiając się podczas procesyi przed gmachem szkolnym; uczniowie VII. klasy mają przywilej stawiania i ubierania ołtarza w bramie gmachu szkolnego, a chór gimnazjalny śpiewa do uroczystości zastosowane pieśni.

Rok szkolny zakończono 12. lipca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem, odprawionem w cerkwi dla młodzieży obrz. łac. i gr.-katol. i odśpiewaniem hymnu ludowego. Po nabożeństwie rozdano uczniom świadectwa.

X. Ważniejsze rozporządzenia Władz Szkolnych.

1. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. wydaje rozporz. z dnia 7. lipca 1893 l. 13301 prawidła pisowni ruskiej.
2. Wysokie Prezydium c. k. Rady Szkol. kraj. po-

leca rozp. z dnia 17. lipca 1893 l. 374 żądać na przyszłość od każdego ucznia, wstępującego do zakładu, przedłożenia przy wpisie świadectwa przebytej ospy lub rewakynacji, odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

3. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. wydaje rozp. z dnia 28. września 1893 l. 15384, plan nauki i instrukcyę do nauki języka ruskiego.

4. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. zezwala reskr. z dnia 30. października 1893 l. 22825 na zaprowadzenie jednorazowej nauki dziennej.

5. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. wyznacza rozp. z dnia 6. listopada 1893 l. 23664 w myśl reskr. J. E. Pana Ministra W. i O. z dnia 26. lipca 1893 l. 15656 na naukę języka ruskiego jako przedmiotu względnie obowiązkowego, dla każdej klasy po dwie godziny tygodniowo.

6. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. rozp. z dnia 15. kwietnia 1894 l. 7912 poleca Dyrekeyi pobierać od każdego ucznia datek w kwocie 50 ct., przeznaczony na urządzenie zabaw szkolnych dla młodzieży.

7. Na mocy Najwyższego postanowienia z dnia 6. stycznia 1894 i reskr. J. E. Pana Ministra W. i O. z dnia 16. stycznia 1894 l. 450., poleca Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. rozp. z dnia 14. marca 1894 l. 2900 zaprowadzenie jednakowego ubrania (mundurków) dla uczniów szkół średnich w kraju z uwagą, że od 1. września 1896 nie wolno będzie uczniom nosić innego ubrania, jak tylko przepisane.

8. Wysoka c. k. Rada Szkol. kraj. poleca rozp. z dnia 8. maja 1894 l. 8685 zamknąć bieżący rok szkolny wyjątkowo 12. lipca, egzamina zaś wstępne do I klasy odbyć zaraz po zakończeniu roku szkolnego.

XI. Do rodziców i opiekunów.

Wpisy uczniów do gimnazyum na rok szkolny 1895 odbędą się dnia 29., 30. i 31. sierpnia. Późniejsze zgło-

szenie się do zapisu tylko w wyjątkowych wypadkach może być uwzględnione.

Uczniowie zgłaszać się mają osobiście w towarzystwie ojca, matki lub opiekuna, przyczem przedłożyć mają świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i wypełnić w dwóch egzemplarzach kartę wpisową.

Uczniowie nowo wstępujący mają przedłożyć:

a) metrykę chrztu lub urodzenia, bez której żaden uczeń do zakładu przyjętym nie będzie;

b) świadectwo szkolne tego zakładu, w którym dotychczas pobierali nauki z potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć do innego zakładu. Przy wpisie zapłacić mają takse wstępną w kwocie 2 złr. 10 ct.

c) Wszyscy uczniowie wstępujący do klasy I. muszą przedłożyć świadectwo rewakeynacyi odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 1 złr. na pomnożenie środków naukowych.

Opłatę szkolną, która na jedno półrocze wynosi 15 złr., mają uczniowie klas II.—VIII. złożyć w pierwszych sześciu tygodniach półrocza.

Uczniowie klasy I. złożyć ją mają w I. półroczu najpóźniej z końcem listopada.

Uczeń, chcący uczęszczać na naukę któregośkolwiek przedmiotu nadobowiązkowego, winien się wykazać zezwoleniem rodziców, a kto naukę tę rozpocznie, obowiązany jest uczęszczać na lekcye regularnie i oddawać się jej z należytą pilnością. Opuszczanie lekcyi i zaniebywanie się w przedmiocie nadobowiązkowym wpływa niekorzystnie na cenzurę z pilności.

Ponieważ nie może być rzeczą obojętną ani dla zakładu, ani dla rodziców, u kogo uczniowie mają mieszkać, przeto zechcą rodzice i opiekunowie dowiedzieć się pierwej u Dyrekcyi, czy miejsce, gdzie synów lub pupilów swoich umieścić zamierzają, nie należy do zabronionych.

Wskazaną jest także oględność w wyborze tak zwanych domowych dyrektorów czyli korepetytorów, których

rodzice i opiekunowie już w własnym interesie nie powinni by wyznaczać bez porozumienia się z Dyrekcyą.

Częste porozumiewanie się szkoły z rodzicami, opiekunami i nadzorem domowym jest rzeczą nader pożądaną. W każdą więc drugą niedzielę od godziny 10. do 11. znajdować się będą Dyrektor i Profesorowie w sali konferencyjnej dla udzielania rodzicom, opiekunom i nadzorom domowym wiadomości o postępie w naukach i zachowaniu się uczniów.

Egzamina wstępne do klasy I. odbędą się w bieżącym roku w dwóch terminach t. j. przed wakacyami 12., 13. i ewentualnie 14. lipca i po wakacyach 1. i 2. a w razie potrzeby także 3. września. Wybór jednego z tych terminów pozostawia się rodzicom. W każdym z tych terminów rozstrzyga się o przyjęciu lub nieprzyjęciu ucznia do klasy I. stanowczo, a powtórzenie egzaminu wstępnego ani w tym samym, ani w innym zakładzie nie jest dozwolone.

Rozp. z dnia 26. kwietnia 1890. l. 6595. oznacza zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do I. klasy:

a) z religii: wiadomości z obowiązkowej nauki cztero-klasowych szkół ludowych;

b) z języka polskiego: czytanie płynne i wyraziste; objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników; znajomość zdania pojedynczego rozszerzonego i rozbiór jego części pod względem składni zgody i rzędu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom.

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników przymiotników i zaimków; odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych w formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najzwyczajszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych, poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed dyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym.

d) pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czte-

rech działaniach liczbami całkowitemi, pewność w tabliczce mnożenia i znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Na egzamina poprawcze przeznaczają się dni 30. i 31. sierpnia, na egzamina wstępne do klas wyższych 10—15. września.

Nabożeństwo wstępne odbędzie się dnia 3. września poczem dnia 4. września rozpocznie się regularna nauka szkolna.

W Brzeżanach, dnia 15. lipca 1894.

Dr. Franciszek Grzegorzcyk
c. k. dyrektor.

KLASYFIKACYA UCZNIÓW

z końcem II. półrocza 1894.

(Tłusciejszy druk oznacza stopień celujący.)

Klasa I. A.

Klasyfikowano uczniów 32.

Chinkes Meschulem
Grzeszczuk Stanisław
Rupp Teodor
Baczyński Jan
Ceglecki Kazimierz
Finkenthal Mojżesz
Głogowski Stanisław
Głogowski Tadeusz
Hassmann Stanisław
Hołowiński Bazyle
Klementowski Leopold
Macieliński Włodzimierz

Medycki Dyonizy
Paluchowski Michał
Pomeranz Leisor
Rudnicki Jan
Schneider Wiktor
Sweryda Teodor
Teleśnicki Romuald
Trampler Józef
Werschler Wilhelm
Zahaczewski Edmund
Zastyrzec Mikołaj
Żaki Antoni

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.
Stopień drugi otrzymało 4. Stopień trzeci otrzymał 1.

Klasa I. B.

Klasyfikowano uczniów 38.

Bojko Jan
Redkiewicz Ambroży
Burget Zygmunt
Cichocki Bolesław
Cupryk Jan
Durbak Orest
Engel Jan
Goldschlag Natan
Gritz Godel
Hawryłów Włodzimierz
Hladik Franciszek
Jaźwiński Władysław

Juński Stanisław
Kiekisz Józef
Koncewicz Teodat
Łuszczyński Jan
Maiblum Zygmunt
Martynowicz Józef
Michalewicz Julian
Reiter Edward
Sadowski Ludwik
Sakałuk Karol
Skasków Grzegorz
Sokulski Tadeusz

Szpunar Józef
Tanczakowski Leon
Trauner Markus
Trylowski Alexander

Wiliński Dominik
Zbierzchowski Edward
Żegestowski Jan Konst.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.
Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 2 uczniów.

Klasa II. A.

Klasyfikowano uczniów 34.

Maruszczak Teodozy

Steiner Jakób

Adam Ignacy

Buczowski Antoni

Dutkiewicz Mikołaj

Erbsen Mojżesz

Gittelmacher Mendel

Greiss Piotr

Grossmann Hersch

Hoszowski Maryan

Kaczurowski Michał

Kocowski Klemens

Litwiński Apolinary

Lityński Eugeniusz

Łahodyński Roman

Michale Roman

Richter Włodzimierz

Rudnicki Roman

Sikorski Władysław

Soniewicki Julian

Stroński Franciszek

Tarnawski Edward

Turuła Bazyli

Widy Andrzej

Wierzbicki Jan

Wittlin Elkuny

Wolański Józef

Wyspiański Kazimierz

Zawadowski Józef

Pozwolono 3 uczniom zdawać po wakacjach egzamin z jednego przedmiotu. Stopień II. otrzymało 2.

Klasa II. B.

Klasyfikowano uczniów 32.

Bahryniewicz Celestyn

Baran Włodzimierz

Bodnar Jan

Dowbecki Józef

Durbak Teofil

Grzędzielski Eugeniusz

Jarymowicz Józef

Jełowicki Alfred

Kaczała Stefan

Karpów Maryan

Konczewicz Konstanty

Korpan Pantalemon

Kuziela Zenon

Lewicki Anatol

Lewicki Stefan

Łys Józef

Osobliwy Jan

Sakaluk Józef

Schapira Samuel
 Sigal Jakób
 Smółka Tadeusz
 Sternberg Schaje Getzel

Świstun Aleksander
 Wagner Julian
 Wieliczkowski Mikołaj
 Winnicki Emilian

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2 uczniów.
 Stopień drugi otrzymało 4.

Klasa III.

Klasyfikowano uczniów 47.

Iwanicki Stanisław
Ojserkis Izrael
Remizowski Michał
Scholz Rajmund
Teitelbaum Henryk
 Bojalski rect. Sankowski J.
 Czajkowski Adolf
 Czekański Karol
 Dubanowicz Szczepan
 Eibel Beinisch
 Epstein Oswald
 Fichman Mojżesz
 Gelber Józef
 Gross Leon
 Grzesiak Onufry
 Hausmann Józef Zudek
 Hlubowski Piotr
 Jaworowski Wiaczesław
 Kaczała Grzegorz
 Kiekisz Włodzimierz

Konopada Włodzimierz
 Kowalski Jan
 Kuśnierz Włodzimierz
 Lisieniecki Aleksander
 Łahodyński Włodzimierz
 Łepki Mikołaj
 Maławski Wiktor
 Migocki Dymitr
 Rapaport Józef
 Rawicz Józef
 Reichstein Majer
 Romanowski Władysław
 Śledziński Ignacy Leonard
 Stasina Waleryan
 Sternhell Chaim Benjamin
 Sułkowski Tomasz Michał
 Sygiericz Witold
 Szczurowski Ignacy
 Zwarycz Jan

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów.
 Stopień drugi otrzymało 2 uczniów. Stopień trzeci otrzy-
 mało 3 uczniów.

Klasa IV.

Klasyfikowano uczniów 34.

Baczyński Włodzimierz
Kowenicki Jakób
Rojecki Włodzimierz

Bajcar Teofil
 Baranowski Eustachy
 Błaszkiewicz Roman

Chomyk Artemi
Durański Franciszek
Ettinger Max
Falschberg Chaim
Fangor Tymoteusz
Goldberg Jakób
Grubski Jan
Grzegorzycy Józef
Karpów Ludwik
Kowalski Eugeniusz
Kowbasnyk Hilary

Krzyżanowski Eustat
Kuliczkowski Seweryn
Löbel Juda
Majblum Salamon
Mazur Jan
Medyński Aleksander
Mosetti Paweł
Sobotkiewicz Józef
Widawski Konrad
Wittlin Nataniel

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 1. Stopień drugi otrzymało 5. Stopień trzeci 1.

Klasa V.

Klasyfikowano uczniów 35.

Matlachowski Józef

Rupp Jakób

Bielski Władysław

Bilecki Jan

Buchelt Teofil

Ciołek Mieczysław

Florer Michał

Gittelmacher Gerszon

Gittelmacher Józef

Grochowalski Józef

Hnatów Grzegorz

Janowicz Hipolit

Jarymowicz Michał

Juński Stefan

Karman Rafał

Kohlberger Mieczysław

Kowalski Włodzimierz

Maślak Stefan

Monciebowicz Eugeniusz

Omeiss Grzegorz

Paszczyński Stanisław

Radłowski Hieronim

Rawicz Salomon

Schein Asriel

Tarnawski Bolesław

Wygoda Benedykt

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3. Stopień drugi otrzymało 7. Stopień trzeci 1.

Klasa VI.

Klasyfikowano uczniów 31.

Hajdukiewicz Michał

Allerhand Julian

Bursztyn Leibisch

Chomyk Włodzimierz

Czechowicz Mieczysław

Girzejewski Franciszek

Grünberg Józef

Korduba Emil

DODATEK.

Wynik egzaminu dojrzałości

odbytego w czasie od 7. do 13. lipca 1894.

Do egzaminu zgłosiło się:

a) uczniów publicznych	28
b) eksternistów	1

Razem 29

Z tych uznano za:

a) dojrzałych z odznacz. uczniów publ.	4
b) dojrzałych	19
c) niedojrzałych z poprawką z 1 przedm.	2
d) niedojrzałych i reprobowanych na rok	2+1 ekst.
e) w toku egzaminu odstąpił	1

Razem publ. 28+1 ekst.

Imienny wykaz abiturientów.

A) Świadcstwo dojrzałości z odnaczeniem otrzymali:

Medyński Władysław	Piórecki Maryan
Monciebowicz Bohdan	Wesołowski Eustachy

B) Świadcstwo dojrzałości otrzymali:

Baranowski Józef	Lichtgarn Dawid
Bartha Franciszek	Lilienthal Józef
Bermann Henryk	Miliński Kazimierz
Hilbriecht Alfred	Nagaj Zygmunt
Jasiński Stanisław	Ostersetzer Aron
Jonas Jossel	Pniewski Benedykt
Kozłowski Julian	Romanowski Eustachy
Kusznier Stefan	Strilczyk Andrzej
Leszczyński Jan	Szczurowski Mikołaj

Zajączkowski Wincenty

Z tych zamierza udać się na:

Teologię	5	Medycynę	4
Prawa	6	Do wojska	1
Filozofię	5	„ szkoły agronom.	2

